DE GODSDIENSTIGE HERVORMING

DER

NEDERLANDSCHE ISRAËLITEN,

OVERWOGEN

DOOR

EEN NEDERLANDSCH ISRAËLIET.

Gedrukt voor rekening van den Schrijver.

ZUTPHEN,
A. E. C. VAN SOMEREN.

1847.

DE

GODSDIENSTIGE HERVORMING

DER

NEDERLANDSCHE ISRAËLITEN,

OVERWOGEN

DOOR

EEN NEDERLANSCH ISRAËLIET.

(J. B. de Pinto)
de Pinto

Gedrukt voor rekening van den Schrijver.

ZUTPHEN,
A. E. C. VAN SOMEREN.

1847.

Boekdrukkerij, GEBROEDERS BELINFANTE,
te 's Gravenhage.

ZINSTORENDE DRUKFEILEN *).

Bladz.	3,	reg.	6,	*staat:*	het	*lees:*	hem
»	5,	»	8,	»	het	»	hij
»	5,	»	10,	»	het	»	hem
»	5,	»	noot	»	20:7; 26, enz.	»	20:7, 26, enz.
»	8,	»	18,	»	verstrooid	»	verstrooid,
»	19,	»	noot	»	32, 15:18 enz.	»	32:15, 18 enz.
»	21,	»	23,	»	niet komt	»	komt
»	21,	»	24,	»	naar	»	niet naar
»	40,	»	23,	»	hetgeen het	»	hetgeen hij
»	66,	»	1,	»	nog	»	noch

*) Ten einde de kracht van het oorspronkelijke zoo veel mogelijk te bewaren, is de schrijver, in de aanhaling van Bijbelplaatsen, soms van de gewone taalregels afgeweken; zoo heeft hij; b. v. op bladz. 2, de woordelijke tegenstelling van Jer. 9:26. behouden. Ook heeft hij; b. v. op bladz. 3, 5, 40, en elders, naar Bijbelsch spraakgebruik, van het gansche Israëlitische volk als van één man gesproken; de welwillende Hr. corrector (die zich geheel belangeloos met het nazien der proeven heeft belast, waarvoor de schrijver hem hier zijn welmeenenden dank betuigt) daarvan niet onderrigt zijnde, heeft daarop ook niet gelet. Ten gevolge daarvan zijn sommige volzinnen, o. a. de 1e en de 3e der aangeteekende drukfeilen zoo stroef, dat de schrijver niet heeft kunnen nalaten, den lezer daarvan te verwittigen, met het vriendelijke verzoek, dat hij vooral die twee drukfeilen verbetere, liefst met eene fijne stalen pen, die twee *t*'s en twee *m*'s verandere.

DE GODSDIENSTIGE HERVORMING

DER

NEDERLANDSCHE ISRAËLITEN.

Als Israëliet belang stellende in alles wat Israël, als Nederlandsch Israëliet, in alles wat Nederlands Israël betreft, wensch ik, daartoe ook van andere Nederlandsche Israëliten aangezocht, mijne bijdrage te leveren tot de oplossing eener vraag, die thans meer dan ooit onder Nederlands Israël overwogen wordt: *de godsdienstige hervorming der Nederlandsche Israëliten.*

Deze vraag is gewigtig genoeg, dat men haar van meer dan eene zijde beschouwe, vooral, zoo lang de gedachten en woorden nog niet tot daden van hervorming ontwikkeld zijn. Ik heb dan ook niet gëaarzeld, om deze mijne beschouwingen in het licht te geven; ja, ik doe zulks met vrijmoedigheid, daar ik sedert lang voor mij zelven tot de gewigtige en beslissende overtuiging gekomen ben, dat zulk eene hervorming niet slechts wenschelijk en mogelijk, maar dat zij ook gebiedend noodzakelijk is, en dat zij, op eene redelijke wijze aangevangen en voortgezet wordende, niet na kan laten de heerlijkste vruchten te dragen voor den godsdienstig-hervormden Nederlandschen Israëliet.

Zullen wij over *hervorming* spreken, dan is het noodig, dat wij vooraf iets zeggen over *den toestand die te hervormen is*, over *de omstandigheden waardoor deze toestand is te weeg gebragt.* Ik wensch dan met u te overwegen:

I. *De groote voorregten en de groote wederwaardigheden van Israël.*

II. *Den tegenwoordigen godsdienstigen toestand van de Nederlandsche Israëliten*, en vervolgens met u over te gaan tot de beantwoording onzer voorgestelde vraag:

III. *De godsdienstige hervorming der Nederlandsche Israëliten.*

I. DE GROOTE VOORREGTEN EN DE GROOTE WEDERWAARDIGHEDEN VAN ISRAËL.

ISRAËLITEN, MIJNE BROEDERS!

Groot zijn gewis onze voorregten, want alle zijn wij leden van een hoogadellijk geslacht, ja van het edelste geslacht op aarde; want op hoe hoogen adel ook andere geslachten der aarde mogen roemen, geen andere adel is er op aarde, die bij den onzen kan halen. Ja, het verschil tusschen beiden is zoo groot als tusschen hemel en aarde, is hemelsbreed. Want, terwijl alle andere adel op aarde zijn oorsprong heeft uit de aarde, uit de menschen, zoo heeft onze adel zijn oorsprong uit den hemel, uit God: God, die de engelen niet aanneemt, neemt het zaad Abrahams aan: God, die aan Jacob Zijne woorden, aan Israël Zijne regten en inzettingen bekend maakte, heeft met geen ander volk zoo gehandeld, Psalm 147 : 19, 20.

Adellijke menschen echter gedragen zich niet altijd adellijk, dat is helaas met onze familie ook het geval, en daarom zijn niet slechts onze voorregten, maar ook onze wederwaardigheden zeer groot. God zegt tot onze vaderen: «al «de Heidenen hebben de voorhuid, maar al 't huis van Israël «heeft de voorhuid van 't hart» Jer. 9 : 26.

Wij hoogadellijken zijn dan ook sedert lang, sedert bijna 18 eeuwen uit ons vaderlijk erfdeel verdreven, en over de gansche aarde, door alle landen heen, verstrooid; wij, hoogadellijken zijn een smaad, eene beschimping, eene belagching allen volkeren der wereld geworden, die ons dan ook alle hebben verguisd en vertrapt, maar niet uitgeroeid; want wij bestaan nog heden in Nederland «want» zegt God, die ons adellijk gemaakt heeft, Mal. 3 : 6, «Ik de Heer *)

*) Uit ontzag voor den Almagtigen God schijnt men al zeer vroeg Zijn eigennaam יהוה niet meer uitgesproken te hebben, en in plaats daarvan het woord *Heer* gebruikt te hebben. Want niet slechts gebruikten de Hebreeuwsche Joden doorgaans tot heden toe het woord en de klankstippen van *adonaj* (van *elohim*, wanneer *adonaj* tevens in den tekst staat), maar ook de Grieksche Joden gebruikten reeds vóór meer dan 20 eeuwen het woord

« word niet veranderd, daarom zijt gij, o huis Jacobs, niet « verteerd. » Omdat onze adel uit den hemel is, kan dezelve niet, even als die van vele andere geslachten, wier adel uit de aarde is, in den loop der eeuwen verloren gaan. Daarom moet Israël wederom in bezit raken van zijn adellijk erfdeel, het van God geschonken, en dat nog altijd in vreemde handen is. Dit zal ook geschieden, Ps. 147 : 2. « De Heer bouwt Jerusalem, de verdrevene Israëls vergadert « Hij » : vs. 12—14.

Welk eene geschiedenis is die geschiedenis van ons geslacht! de menschen kunnen het zoo niet verzinnen als God het doet. Eerst haalt God onze vaders uit Egypte, brengt ze dwars door de Roode zee heen in de woestijn; de wateren zijn hun een muur aan hunne regterhand en aan hunne linkerhand, Exod. 15:29; in de woestijn gebragt, geeft God hun veertig jaar lang brood uit den hemel, water uit de steenrots, lommer bij dag, licht bij nacht, Hijzelve geleidt Zijne caravane. God brengt Israël in het beloofde land, de wateren van den Jordaan blijven in de bergtoppen hangen, op eenen hoop staan, Jos 3:10—17, om Israël door te laten. In Canaän gekomen, jaagt God er de eerste bewoners uit, vestigt onze vaders er in, overlaadt ze met weldaden, en sticht voor hen een vrederijk onder den vredevorst, dat zijne wederga nog niet gehad heeft op aarde, I. Kon. 10.

Dat doet God voor Israël, en wat doet Israël voor God? dat leert de geschiedenis. Op die hoogte gestegen, wordt Salomon de Koning duizelig, I Kon. 11, en 't volk ook; hoe meer weldaden van God, hoe meer zonden des volks; de maat hunner zonden raakt eindelijk vol, en Gods geduld raakt uit.

Kurios in hunne bijbelvertaling en in de apocryphen. Het is heden uitgemaakt, dat de uitspraak *Jehovah*, die van de 16de eeuw dagteekent, niet deugt; maar dat de ware uitspraak is *Jahveh* van het werkwoord, *hajah* of *havah*, *zijn* of *wezen*, waarvan *Jahveh* de toekomende tijd is; God, die is en was *zal zijn* (*ehjeh asher ehjeh*) *ik zal zijn die ik zal zijn*, noemt Hij Zichzelven Exod. 3: 14. *Jahveh* echter is ongewoon; *Jehovah* deugt niet; en daarom volgen wij het oud-Joodsche gebruik en schrijven *Heer* of *de Heer*.

II Chron. 36 : 11—21. Het adellijk erfdeel wordt verbrand, de adellijke heeren worden gevankelijk naar Babel weggevoerd, Jerem. 25 : 11—13. Na 70 jaren ballingschap keeren zij terug, II Chron. 36 : 22—23, maar nu niet meer heeren, maar knechten zijn zij in hun eigen land, Neh. 9 : 36, 37.

Andermaal echter worden onze vaders zeer begunstigd van God, maar ook andermaal zondigen zij zoo gruwelijk tegen den Heer en Zijn gezalfde, dat ook andermaal hun erfdeel verbrand wordt, en de bewoners ook andermaal uit hun land verdreven worden; nu niet meer voor een korten tijd, maar nu voor een zeer langen tijd, echter niet voor altijd; dit zagen wij reeds boven, Ps. 147.

Maar, waarom dan, vraagt welligt iemand, zoo veel Goddelijke voorregten voor dat ééne volk, dat Gods weldaden gedurig met zoo snoode ondankbaarheid vergeldt? waarom? omdat dat ééne volk het zaad is van een man aan wien God de belofte deed, dat Hij hem een land zou geven, hem tot een groot volk zou maken, dat in hem alle geslachten des aardrijks zouden gezegend worden, Gen. 12 : 1—3. Zonder eenige voorwaarde deed God die belofte aan Abraham, en Abraham geloofde in God, en dat is hem gerekend tot regtvaardigheid (van God), Gen. 15 : 6, namelijk, Abraham, onze vader, is een regtmatige erfbezitter geworden van het geschenk hem door God toegezegd. En daar God nu geen mensch is, dat Hij liegen zoude, zoo zal God ook Zijn gegeven woord houden; Zijn woord zal bestaan, de belofte aan Abraham Zijn vriend gedaan, zal Hij niet intrekken, maar vervullen. De hemel en de aarde zullen wel voorbijgaan, maar van de wet en de profeten, waarin die belofte beschreven is, zal geen tittel of jota voorbijgaan, tot dat het alles zal zijn vervuld.

Israël heeft zich, wel is waar, later ook met God bij Sinaï verbonden om Gods heilige wet na te leven, en om op die voorwaarde in het erfelijk bezit te treden en te blijven van het erfdeel door God aan Abraham toegezegd, Ex. 19 : 1—8. Maar Israël heeft sedert lang dat verbond overtreden, en daarom is dat verbond ook sedert lang vernietigd, want als

een van de bondgenooten het verbond breekt, dan is het verbond vernietigd. Maar dáárom is de belofte Gods, aan Abraham Israëls vader gedaan, nog niet vernietigd; het Sinaïtische wetverbond is niet vóór, maar is eerst 430 jaren ná de belofte gemaakt (lang na den dood van Abraham, aan wien God het eerst de belofte deed), de belofte aan Abraham blijft dus onveranderd, en staat eeuwig vast in God. Maar Israël boet nog heden zijne dwaasheid, dat het zich verbonden heeft om op voorwaarde van de wetvervulling te treden in het erfelijk bezit van een land, hetwelk het zonder voorwaarde was toegezegd. Uit dit gedrag van Israël valt veel te leeren voor ieder mensch, en dus ook voor u, lezer, wie gij zijt; daaruit ziet men o. a. het dwaas bestaan van een zondig mensch, die het uit eigen kracht onderneemt om heilig te worden als God (dat wil de wet *), dat ondernam Israël), en om op grond van eigen deugdbetrachting regtmatige aanspraak te ontvangen op het duurzame genot van Gods eeuwige weldaden. Die eeuwige weldaden Gods worden slechts het deel van hen, die het zij Jood, het zij Heiden, even als Abraham onze vader, niet werken, maar gelooven in Hem die den ongodsdienstigen regtvaardigt; hun wordt, even als aan Abraham, hun geloof tot regtvaardigheid gerekend, Gen. 15 : 6; Habac. 2 : 4; dit hun geloof is hun adelbrief die bij God geldt, de goddelijke geloofsbrief van hun goddelijken adel; dat geloof in den levenden God is een boom die heerlijke vruchten in hen draagt, even als in Abraham onzen vader, die op de roepstem Gods, op zijn 75e jaar alles verliet wat hij had, die op de roepstem Gods ook zijn Isaäc, zijn geliefden, zijn eeniggeboren zoon niet spaarde, maar hem gaf, toen God hem op de proef stelde, Gen. 22. Wat dus de wet in den mensch niet vermag, dat vermag het geloof in God. Het geloof in God maakt den mensch niet slechts regtvaardig, maar ook heilig, en daarom in staat om te naderen tot Hem die heilig is, ten einde hij op Gods dag, uit Gods hand, Gods beloofd geschenk ontvange.

*) Zie o. a. Exodus 19 : 6; Lev. 11 : 44; 19 : 2; 20 : 7; 26. enz.

Wat zouden ook wij menschen, die in Gods oog alle zondaars en onrein zijn *), kunnen verdienen bij den Heer onzen God, die een verterend vuur is, Deut. 4 : 24, voor al wat onrein is. Dwaasheid der dwaasheden, vooral sedert de gansche wereld het weet, of het althans weten kan, dat Abraham een erfgenaam van de wereld is geworden, niet omdat hij het verdiend heeft bij God, maar omdat hij geloofd heeft in God. De gansche wereld, zeg ik, kan het weten, want de woorden Gods, vroeger alleen aan onze vaderen toebetrouwd, zijn thans tot de einden der aarde doorgegaan; de zaligheid Gods, die door Abrahams zaad uit de Joden is, is tot alle volkeren der wereld gekomen; en Gods woord, de bijbel is thans in meer dan honderd dertig talen der volkeren overgezet, die nu alle ten allen tijde de belofte Gods, aan hen gedaan, in hunne eigene taal, in hunne moedertaal kunnen lezen.

Het heerlijke erfbezit van Abraham en zijn zaad bestaat nu nog slechts in verwachting, voor hen die nu evenzeer, als destijds onze vaderen, op Gods gewisse toezegging staat makende, zich geheel daarop verlaten; en komt zelfs hun stervensuur aan, gerust daarop inslapen, wel wetende, dat God hen bij tijds wakker zal maken, ten einde hun het beloofde geschenk te geven. Jacob sliep aldus gerust in, zeggende op zijn sterfbed: «Op uwe zaligheid wacht ik, o Heer,» Gen. 49 : 18, en Jacob wacht nog, even als Abraham en alle andere reeds ontslapene geloovigen. Want Jeruzalem, het middenpunt van de aardsche en de hemelsche erfenis van Abrahams zaad, waar Gods heerlijkheid reeds eenmaal op aarde gezien is, en nog andermaal in oneindig grooter luister zal geopenbaard worden, Jeruzalem, de heilige stad, de stad des grooten Konings, de stad van den Heer der heirscharen, de stad van onzen God, Psalm 48 : 3, 9, is vertreden van de Heidenen; de tijden der Heidenen zijn nog niet vervuld; Israël is nog niet aan de beurt, het is nog altoos

*) Zie o. a. Jerem. 17 : 9; I Kon. 8 : 46; II Chron. 6 : 36; Prediker 7 : 20; Psalm 14; Ps. 51 : 7. Ps. 143 : 2;

met Israël uitgesteld; maar bij God is uitstel geen afstel; van een mensch, zegt men wel, *een man een man*, *een woord een woord*, die spreuk nu is in den volstrektsten zin waarheid van Hem die Waarheid is, Wiens woord wel uitgesteld, maar niet afgesteld wordt, Wiens woord in der eeuwigheid bestaat.

Intusschen is Abrahams zaad, zijn de XII stammen Jacobs nog in ballingschap. Na Salomohs dood werd het *Israëlitische rijk* verdeeld in twee rijken. Toen scheurden zich X stammen van Davids troon af, en vormden van toen af een afzonderlijk rijk onder den vaderlijken naam van *Israël*, omdat de eerstgeborene vooral in adellijke geslachten doorgaans zijns vaders naam draagt; de voornaamste toch der X stammen was *Ephraïm* (naar wiens naam dit volk ook *Ephraïm* genoemd wordt), aan *Ephraïm*, nu *Jozefs* zoon, gaf *Israël* zijne eerstgeboorte, Gen. 48; Jerem. 31 : 9, 20; I Chron, 5 : 1, 2. De II overige stammen (*Judah* en *Benjamin*), die aan Davids troon gehecht bleven, vormden het rijk van *Judah.*

Na een afzonderlijk bestaan van ongeveer 250 jaren, werd het rijk van Israël gesloopt; en de X stammen werden gevankelijk weggevoerd in eene ballingschap, die nu reeds meer dan 2500 jaren duurt; en heden weet niemand waar zij zijn. Flavius Josephus verhaalt ons in zijn' tijd, in de 1e eeuw der Chr. jaartelling, *Joodsche Oudheden*, boek XI, hoofdst. 5, dat, toen tijdens Esra een klein getal Joden (ik meen ongeveer 44,000) te Babylon gebruik maakte van de vergunning van den Perzischen Koning, om naar Jeruzalem terug te keeren, «het gansche Israëlitische volk achterbleef, ten gevolge daarvan bevinden zich (zegt hij) twee «stammen (Judah en Benjamin) in al de landen van Azia en «Europa, die aan de Romeinen onderhoorig zijn,» en nu voegt hij er dit nog bij: «de X stammen zijn tot nu toe aan «gene zijde van den Eufraat in ontelbaar groote menigten.» *)

---

*) αι δε δεκα φυλαι περαν εισιν ευφρατου εως δευρο μυριαδες και αριθμῳ γνωσθηναι μη δυναμεναι.

Wij Israëliten, thans in Europa levende, zijn dus herkomstig van het rijk van *Judah*, en naar hetzelve *Judah*, *Jehudah*, *Jehudim*, *Joden* genoemd, naar den voornaamsten stam; zoo wordt b. v. Mordechai, uit den stam van Benjamin, een Joodsch man genoemd, Esther 2:5; 3:4, enz. God heeft echter beloofd, dat die twee rijken wederom een rijk zullen vormen, dat die twee volkeren wederom een volk zullen worden, dat zij alle te zamen een herder zullen hebben, in Gods regten zullen wandelen, zijne inzettingen zullen bewaren en doen, Ezechiel 37 geheel, «en» zegt Hij aldaar, vs. 25 «David Mijn knecht zal hunlieder vorst zijn tot in «eeuwigheid.»

Men zou nu wel mogen denken, dat de Joden of Israëliten zich zeer verblijden met de verwachting van dit hun aanstaand geluk, en daarnaar wel des te ongeduldiger worden, naarmate het langer uitgesteld blijft; maar neen, juist het tegendeel is waar; vooral in Nederland, waar ook de Joden in alle landen der wereld verstrooid sedert meer dan twee eeuwen, in grooten getale aanwezig zijn. Neen, al naarmate hun maatschappelijke toestand in het Westen verbeterd is, is hun heimwee naar hun vaderland in het Oosten verminderd, zij schijnen zoo te redeneren: «wij «hebben het hier goed, wij wenschen het niet beter.»

II. Israël in Nederland. Wij zijn dus tot ons tweede punt van overweging genaderd, tot de beschouwing van den *tegenwoordigen godsdienstigen toestand der Nederlandsche Israëliten*.

Zeggen wij vooraf nog iets over hunnen maatschappelijken toestand, die aanmerkelijk verbeterd is, en daarmede in het naauwste verband staat. Vroeger vonden de Joden, uit vele landen verjaagd, in Nederland een herbergzaam toevlugtsoord. Als vreemdelingen beschouwd, werden zij geduld, maar meer ook niet. Buitendien waren, uit den aard der toenmalige constitutie, alle ambten en openbare bedieningen, van de hoogste tot de laagste (van raadpensionnaris af tot turftonster toe), het uitsluitend deel van de genaamde belijders der Gereformeerde religie, destijds godsdienst van

staat, heerschende kerk; daarvan waren dus de Joden, even als alle andere Nederlanders die niet den naam van Gereformeerd droegen, ten eenemale uitgesloten.

Deze uitsluitende kerkheerschappij heeft opgehouden sedert de staatsomwenteling van 1795; kerk en staat zijn voor goed van elkander gescheiden; dat monsterhuwelijk is ook in Nederland ontbonden, bestaat niet meer; tegenwoordig zijn alle leden van denzelfden staat, welken godsdienstnaam zij ook dragen, staatkundig en maatschappelijk volkomen gelijk gesteld; alle hebben gelijke burgerregten, de toegang tot ambten en bedieningen staat voor alle gelijkelijk open, alle ambachten en handwerken zijn vrij.

Van dat oogenblik af, heeft er dan ook bij de Joden in Nederland eene verbazende ontwikkeling plaats gegrepen; in beschaving, in beoefening van wetenschappen, enz., hebben de Joden in de jongstverloopene halve eeuw reuzenstappen gemaakt. En waarlijk dat is een verblijdend verschijnsel; beschaving brengt, wel is waar, even als alle andere goede zaken onder de zon, hare eigene gevaren mede, en geeft tot nieuwe misbruiken aanleiding; het is daarmede echter zoo als met alle andere goede zaken, *abusus non tollit usum*, het misbruik neemt het gebruik niet weg. Al misbruiken dagelijks duizend menschen den goeden wijn tot hun verderf, zoo blijft nogtans deszelfs verstandig gebruik eene heilzame zaak; zoo blijft ook beschaving verreweg verkiesselijk boven onbeschaafdheid, domheid en vooroordeelen. De beschaving maakt, wel is waar, geen ander mensch van denzelfden mensch, maar zij verandert den geheelen mensch, en oefent haren invloed op hem uit, in alle zijne betrekkingen. Dat is ook allezins merkbaar in den tegenwoordigen toestand der Nederlandsche Israëliten. Inzonderheid heeft hunne meerdere beschaving, een gevolg van hunne staatkundige gelijkstelling en maatschappelijke ontwikkeling, eene andere noodwendig ook daaruit voortvloeijende uitwerking op hen gehad, namelijk op hunnen godsdienstigen toestand, waarover wij thans wenschen te spreken. Sedert lang reeds

werden de meer beschaafde Joden moede van het dragen van het rabbijnsche juk en walgden zij van de in oneindige haarkloverijen zich verliezende talmudistische spitsvindigheden *). Zij sloegen toen, en vele doen dit nog (hetgeen niet zeldzaam is in de wereld), van het eene uiterste tot het andere uiterste over; van bijgeloovig werden zij ongeloovig; van synagogeslaven niet vrij, maar bandeloos en losbandig; eenmaal den band der menschelijke overlevering van de rabbijnen ontsprongen, verwierpen zij ook met een' slag de goddelijke overlevering van Mozes en de Profeten; met de dwalingen van menschen, wier adem in hun neus is, Jes. 2 : 22, verwierpen zij tevens de waarheid van God, in Wiens hand onze adem is, en bij Wien al onze paden zijn, Wien zij dus ook evenmin als destijds Beltsazar verheerlijkten, Daniel 5 : 23.

Verreweg het grootste gedeelte bleef inmiddels onveranderlijk onderworpen aan het rabbinaal gezag, en ook zij die zich heden om dat gezag niet bekreunen, blijven ook nu nog leden der synagoge. De synagoge erkent dit ook, door aan de zoodanigen bij gelegenheden van geboorte, huwelijk, overlijden enz., hare diensten niet te weigeren; het lidmaatschap der synagoge houdt niet op, voor dat men haar den afscheidsbrief gegeven heeft; want de afsnijding der weêrbarstige leden (*cherem*) oefent de synagoge in Nederland thans niet meer uit.

Zoo zijn er dan onder de Joden in Nederland tot heden toe twee uiterste rigtingen geweest, waarvan de eene, zoo als onlangs te regt is opgemerkt, door de meest bekrompene vasthouding (aan vooroordeelen), de andere door de meest laakbare onverschilligheid gekenmerkt worden. Eerst in de laatste tijden beginnen zich eenige weinige stemmen te verheffen, die tusschen die twee uiterste rigtingen in schijnen te willen heen gaan en eene nieuwe rigting daar te stellen. Mogt het zulk eene rigting worden, die noch blind gehecht

*) Dit was vooral het geval bij de vroeger zoo aanzienlijke Portugesche Joden, die nu (zoo als het doorgaans in de wereld gaat) met hunne rijkdommen ook veel van hun aanzien verloren hebben.

aan al wat oud is (*conservatief*), noch blind vijandig tegen al wat oud is (*radikaal*), de waarheid, om het even of zij oud of nieuw is, voorstaat en bevordert; en de dwaling, het zij oud of nieuw, gelijkelijk wederstaat en bestrijdt, dan zou zij eene vrijzinnige (*liberale*) rigting worden, zij is echter nu nog niet duidelijk.

Maar hoe het zij, beweging is beter dan stilstand; gevoelens worden daardoor openbaar; dwalingen verkondigd en wederlegd; de waarheid bestreden en verdedigd; de waarheid, die eenmaal over alle dwalingen heen triomfeert, ducht dien strijd allerminst.

Dat nieuwe verschijnsel bij de Joden in Nederland, mag welligt bij velen de uitdrukking zijn van eene diepgevoelde behoefte naar wezentlijke godsdienst, welke hare bevrediging evenmin in onverschilligheid en ontkenning van alle stellig-geopenbaarde waarheid, als in blind bijgeloof en Pharisäismus kan vinden.

Deze nieuwe rigting is echter nog onbestemd, onduidelijk geteekend, dit blijkt o. a. uit twee naamlooze geschriften over dit onderwerp onlangs in het licht gekomen. Het eerste is de vertaling van een Fransch werk van den Heer ANSPACH: *Woorden van een geloovig Israëliet*, met eene voorrede en aanteekeningen van den Vertaler *), het tweede: *de Israëlitische Kerk in Nederland* †). Beide schrijvers verlangen godsdienstige hervorming, en daaromtrent zijn beide het eens; zullen zij echter zeggen, hoe en door wie die hervorming zal geschieden, dan zijn zij het volstrekt niet meer eens. De Vertaler van het eerste Werk wil die hervorming uitsluitend van de *geestelijken* doen uitgaan: «geene «hervorming van dien aard kan ooit uitgaan, op straffe van «onwettig te zijn. . . . . van *leeken*,» pag. 10, enz.

De schrijver van het tweede Werk oordeelt juist andersom, die heeft volstrekt niet de minste verwachting van de *geestelijken*, hij wil de godsdienstige hervorming der Nederlandsche Israëliten doen uitgaan van de *Nederlandsche Regering*, «alle

*) 's Gravenhage, bij de Gebr. BELINFANTE, 1846.

†) Amsterdam, bij M. COSTER JR., 1846.

«hervorming of verandering van het bestaande is ondenk-
«baar, die niet door het hoogst-kerkelijk gezag in den Staat
«daadwerkelijk (ook door de gewapende magt?) wordt in-
«gevoerd,» pag. 6; dat hoogst-kerkelijk gezag in den Staat is het Departement van Eeredienst, met welks directie een van Z. M. ministers belast is, namelijk de Hoofdcommissie voor de zaken der Israëliten in Nederland, die daarvan eene Sectie uitmaakt. Hetgeen men dus met de eene hand afbreekt, wil men met de andere hand weder opbouwen; scheiding van Kerk en Staat heeft, ook naar het oordeel van den Schrijver, een heilzamen invloed op den toestand der Joden in Nederland uitgeoefend; en nu wil hij hen daadwerkelijk godsdienstig hervormen door eene sectie van een ministerieel departement; zulk een voorstel zal wel niet liberaal, ten minste niet consequent-liberaal kunnen genoemd worden.

Eer wij afstappen van deze twee geschriften, welker beoordeeling of wederlegging wij ons niet voorgesteld hebben, (en die wij slechts aangehaald hebben tot staving onzer stelling, dat de nieuwe rigting, die zich onder de Nederlandsche Israëliten begint te openbaren, nog weinig bestemd is), wenschen wij nog een woord te zeggen over eene zaak, die met de godsdienstige hervorming der Nederlandsche Israëliten in het naauwste verband staat, en waaromtrent beide schrijvers het wederom eens zijn.

Beide zijn zeer boos tegen eene soort van menschen, waarover zij met een toon van verachtelijke verontwaardiging spreken, de eerste schrijver heet ze *proselytmakers*, en besteedt o. a. twee bladzijden van zijne voorrede, bl. 12 en 13. om aan zijne verontwaardiging jegens hen lucht te geven; de tweede schrijver heeft het ook op hen gemunt en noemt ze *andere ijveraars* in het slot zijner voorrede, die met den uitroep «de God Israëls verhoede het!» eindigt.

In zaken van eeuwig gewigt is het vooral noodig, dat men niet met onbestemde woorden in de lucht scherme, en daarom juist leere onderscheiden; trachten wij dit te doen; verstaat men onder *proselytmakerij*, de aanwending van lage en

baatzuchtige middelen, waardoor sommigen zich beijveren, om de Joden tot leden van eene der erkende Christelijke kerkgenootschappen te maken, dan verdient zulk eene *proselytmakerij* ongetwijfeld de sterkste afkeuring; daarvan kan men geen beslister tegenstander zijn, dan de schrijver dezer regels, die zich ook stellig verklaard heeft tegen de *proselytmakerij* van anderen, die noch laag, noch baatzuchtig, maar onhandig en onverstandig is. Maar geheel wat anders is het, indien men onder *proselytmakerij* een regt verstaat, hetwelk ieder denkend wezen, ieder mensch bezit; het regt, om datgene, wat hij mensch als waarheid erkent, gelooft, belijdt, ook aan zijne evenmenschen mede te deelen, te verkondigen, te ontwikkelen, met wederlegging der gronden die men tegen zijne leer aanvoert.

Zulk eene *proselytmakerij*, wel verre van verachtelijk te zijn, is regt, is echt liberaal. Het staat u immers vrij, om die leer, indien zij dwaling in uwe oogen is, niet aan te nemen, te wederleggen, te verwerpen; bewaar voor u zelven dat kostbare regt van *proselytmakerij*, maar beroof er een ander niet wederregtelijk van; want anders geeft gij den indruk dat gij niet vóór, maar tégen de waarheid strijdt, want niet de waarheid, maar wel de leugen, schuwt den strijd; de duisternis schuwt het licht, maar niet het licht schuwt de duisternis, het licht verdrijft de duisternis *).

Zal nu zulk eene eerlijke en opene behandeling der waarheid loffelijk in alle andere opzigten zonder uitzondering zijn, en hecht men daaraan in onze dagen, b. v., in de staatkunde van de aarde, zoo hooge waarde, waarom dan versmaadt men zulk eene *proselytmakerij*, als het de staatkunde

---

*) Volgens de uitspraak van Gods woord, is lichtschuwing de oorzaak waarom zoo weinig menschen in Hem, die licht is, gelooven: «dit nu is het «oordeel, dat het licht is gekomen in de wereld, en dat de menschen de duis«ternis lief hadden meer dan het licht, want hunne werken waren boos. «Want ieder die kwaad doet, haat het licht, en komt niet tot het licht. «opdat zijne werken niet bestraft worden (van het licht); maar hij die de «waarheid doet, komt tot het licht, opdat zijne werken geopenbaard wor«den dat zij in God (in het licht) verrigt zijn.»

des hemels geldt? Waarom dan spreekt men op zulk een verachtelijken toon van *proselytmakers?* want zoo lang men geen onderscheid tusschen beide maakt, is het duidelijk dat men onder dat éene woord eerlijke en oneerlijke *proselytmakers* beide tegelijk wil begrepen hebben; dat men door dat éene woord éene bepaalde soort van menschen, wier leer men niet omhelzen en niet wederleggen kan, uitsluiten wil van het strijdperk. Ook in dat opzigt kunnen de voorstanders eener Nederlandsch-Israëlitische godsdiensthervorming nog niet gezegd worden op een *liberaal* standpunt te zijn: met de conservativen lagchen en spotten zij *), met de geloovige Israëlieten die hen wijzen op den gezalfden, waarvan Mozes in de wet en de Profeten geschreven hebben, komen zij liefst niet in aanraking, en in de verte meenen zij hen te verpletteren, althans den mond te snoeren met het woord *proselytmaker*, maar dat is niet *liberaal*, dat op zijn best genomen *half liberaal*, maar het is nooit *geheel liberaal.* Nu maar *geheel liberaal* is ook alleen hij, die eenen vasten grond onder zijne voeten heeft, alleen hij kan zich vrij en onbelemmerd naar alle kanten heen bewegen; alleen hij is *geheel liberaal* die in God, dat is, in Zijn woord gelooft; want de waarheid die uit God is, maakt alleen waarlijk vrij, zij reinigt het hart van zonde, het hoofd van dwaling, zij maakt vrij voor tijd en eeuwigheid, zij maakt geheel vrij, *geheel liberaal, echt liberaal, goddelijk liberaal.*

Maar hoe is het met uw *liberalismus?* gij voert het zwaard tegen het *talmudismus*, en gij doet wel, want het *talmudismus* is een sofismen-gebouw; maar gij beklaagt er u over dat de Talmudisten tot hiertoe schoon spel met u hadden, u om den tuin leidden, en dat is waar, maar hoe kan het ook anders? De Talmudisten hebben, hoe gedrochtelijk dan ook, een stelsel, eene consequentie; maar gij die hen komt bestrijden, wat brengt gij mede? welk wapen voert

---

*) De billijkheid vordert, dat wij hier doen opmerken, dat de vertaler van het werk van den Heer ANSPACH zich daaraan niet schuldig maakt; hij beschouwt de zaak der godsdienst ernstig, en verklaart zich ook stellig tegen de verwoestende rigting die zich in Duitschland onder Israël openbaart.

gij? welk stelsel hebt gij? men ziet wel dat gij oorlogzuchtig zijt, dat gij wilt omverwerpen, afbreken, nederhakken, maar wat gij eigenlijk wilt oprigten, hoedanig huis gij wilt bouwen, op welken grond gij het wilt leggen, dat ziet men niet; althans niemand zegt het in Nederland; men spreekt wel is waar van vormen, uiterlijke welsprekendheid, oratorie; maar uwe *godsdienstige hervorming* zal toch wel daarin niet bestaan, dat gij in plaats van *godsdienst*, *vormdienst* stelt, daarmede is de wereld wél gediend, maar daarmede is God niet gediend, want het is niet zoo als de mensch ziet, de mensch ziet aan wat voor oogen is, maar God ziet op het hart, I Sam. 16: 7. Eene redelijke godsdienst heeft niet de wereld, maar God tot voorwerp; niet de wereld te behagen, maar God te behagen is haar eenig doel.

Zegt men in Nederland nog niet wat men wil hervormen, in Duitschland zegt men het wel. Daar wil men de Joden ontjoden, te Frankfort aan den Mein schaft men de besnijdenis af, elders neemt men de Messiasleer weg; en na aldus al het eigenlijk Joodsche of Israëlitische er uitgenomen te hebben, maakt men een *Heidensch deismus*, en zulk een gewrocht moet dan *Hervormde Israëlitische Godsdienst* heeten. Nu zulk eene dienst heeft een geheel anderen oorsprong dan onze hemelsche adel; die dienst verraadt allezins hare naauwe verwantschap met den geest der eeuw. Die geest wil ook wel godsdienstig schijnen, heeft ook wel het voorkomen van een lam, maar schijn bedriegt, hij is een verscheurende tijger. De geschiedenis leert het. De Fransche staatkundige raddraaijers van 1793, die het oneindig verder bragten in moordtooneelen en bloedbaden, dan ooit te voren eenig ander wereldlijk of kerkelijk tyran op aarde, hebben ook eene godsdienst gemaakt. De nationale Conventie heeft in 1794, toen Frankrijk van het eene tot het andere einde met schavotten bedekt was, gedekreteerd, dat het Fransche volk *een Opperwezen*, *de onsterfelijkheid van de ziel* erkende, en tevens daarbij *eene gansch nieuwe godsdienst* gedekreteerd. Tot inwijding van die nieuwe godsdienst heeft men toen een groot feest gevierd, eene processie met buitengewone

pracht gehouden. Robespierre vervulde daarin de hoofdrol, nadat hij eerst in den tuin der Tuileries een houten beeld van het atheismus, dat tegenover een colossaal beeld van de wijsheid geplaatst was, verbrand had, ging hij, omringd van de nationale Conventie, naar het veld van Mars, en aldaar gestegen op eenen kunstmatigen heuvel (voor de gelegenheid van den dag vervaardigd) riep hij den schepper der natuur aan, (*il invoqua l'auteur de la nature*). Robespierre scheen, zoo als een tijdgenoot zegt, de God te zijn, aan wien dat feest gewijd was. Dat geschiedde op den 20 Prairial, en op den 10 Thermidor, vijftig dagen daarna *) geschiedde er eene andere vertooning te Parijs; toen had, ten gevolge der omwenteling van den vorigen dag den 9en Thermidor, Robespierre de nieuwe priester, zijne priester- en menschenrol uitgespeeld op aarde, toen was er eene andere processie langs denzelfden weg, en nog nooit had men te Parijs zulk eene digtopeengedrongene menigte van menschen bij elkander gezien, dan op het oogenblik waarop Robespierre geguillotineerd werd op het Omwentelingsplein, op den weg van de Tuileries naar het veld van Mars.

Zij die Israël liefhebben, huiveren en sidderen bij de openbaring van zulk een geest, die ook thans in Duitschland niet slechts menschelijke vooroordeelen bestrijdt, maar die ook alle stellig-geopenbaarde waarheid Gods den bodem dreigt in te slaan. Die geest plaatst de goddelijke orakels, aan onze vaders gegeven, op zulk een' twijfelachtigen en dubbelzinnigen achtergrond, dat men met regt vermoedt, dat hij niets van den hemel heeft, dat hij niets voor den hemel geeft; hoewel hij zeer veel heerlijks voor de aarde belooft, ja zelfs ook eene schoone, behagelijke, vormelijke, uiterlijke eeredienst, eene gemoedelijke, aandoenlijke godsdienstigheid, die regt op de hoogte der eeuw is, maar die

---

*) Deze dagteekeningen van den Franschen republikeinschen kalender komen overeen met de volgende datums van onzen gewonen kalender:

20 Prairial = 8 Junij.

10 Thermidor = 28 Julij.

nog veel erger is dan de verregaandste onverschilligheid; onverschilligheid omtrent God en Zijne dienst is een groot kwaad, maar is een negatief kwaad, maar schijngodsdienst of huichelarij is een positief kwaad, regelregt leidende tot het allergrootste kwaad van alle kwaden, tot stellige Godsverloochening.

Het is daarom niet te verwonderen, dat de talmudisten zich met hand en tand aan hunne leer vastklemmen; het is waar, zij hebben veel, onnoemelijk veel dwalingen; maar zij hebben iets, wat de andere niet hebben, zij hebben iets stelligs, iets waarachtigs, iets onvergankelijks, hoezeer dan ook door hunne menschelijke overlevering verduisterd: zij hebben *Mozes en de Profeten.* Door 18 eeuwen vervolging heen, hebben zij zich in alle landen waar zij gekomen zijn, wanhopig vastgehouden aan die vaderlijke woorden (zij hebben er al de letters van geteld) en zij zullen ze ook in der eeuwigheid niet laten glippen; want mogen ook alle andere volkeren der aarde ten eenemale door den tuimelgeest der eeuw vervoerd worden, één volk is er op de aarde dat er niet ten eenemale door vervoerd wordt, veel liever laat dat éene volk zich wederom op nieuw verjagen, vervolgen en martelen (dat is geen vreemde episode in zijne geschiedenis); maar dat éene volk vergaat niet, dat éene volk is een eeuwig volk, dat éene volk is Gods volk, dat éene volk is Israël, en Israël wordt geen eindelijke prooi van den duivel. Want dan zou God Zijn gegeven woord aan Abraham niet kunnen houden, en ons adellijk erfdeel zou eeuwig in vreemde handen blijven; maar dat is onmogelijk, want dan zou Abrahams God niet meer zijn de levende God; want kan Zijn woord vernietigd worden, dan kan ook Hij, die het gesproken heeft, Wiens Geestes-uiting het is, vernietigd worden; en dan komt men tot de dwaasheid van het atheismus, hetwelk zulk eene dwaasheid is, dat zelfs zeer weinig atheïsten daarvoor openlijk durven uitkomen; de meeste atheïsten schamen zich over hun eigen atheismus, Robespierre heeft deszelfs beeld verbrand in den tuin van de Tuileries.

Zoo er sommige onder u mogten zijn, die, door dat schoone

uitwendige-vormelijke van uwe Duitsche naburen bekoord, hun voorbeeld wenschtet na te volgen, o! bedenkt dan wel wat gij doet, er is hier geen middenweg: veracht gij de hoop van Israël, breekt dan ook af met den God van Israël, en zegt het hard op, dat gij niets meer te doen hebt met die oude Messiasleer, dat gij eene godsdienst verlangt, die op de hoogte der eeuw is; dat de God, dien gij dient, niet is die bepaalde volks-god der Joden, de God van Abraham, Isaac en Jacob, de Heer der heirscharen, maar dat uw God is de god dezer eeuw, maar speelt geen helsche comedie; indien gij de belofte van Israëls God, aan u gedaan, veracht en versmaadt, indien gij uwe adelbrieven met voeten vertreedt, geeft dan niet langer de vertooning, alsof gij de godsdienstige hervorming der Nederlandsche Israëliten verlangdet.

Maar, veeleer dan met den levenden God onzer vaderen af te breken, raden wij u aan, om, nog heden (heden is het nog bij tijds) *) den dwaalweg, waarop gij u bevindt, te verlaten, en u op God en Zijn getrouw woord aan u te verlaten; u te verblijden in Zijne belofte u gedaan, dat Hij de Heer der heirscharen te Jerusalem in het midden van Zijn volk zal wonen. Zacharia 8: 1—8. Door het geloof in Gods woord, door het steunen op Gods trouw, door de vreugde over Gods heil, zult gij waarlijk godsdienstig hervormd worden, niet naar de godsdienstige leeringen dezer eeuw, maar naar de leer van den eeuwigen God Israëls, op de wijze die Hem aangenaam is, op de wijze waarop Hij van u gediend wil zijn.

III. A. KERKHERVORMING IN HET ALGEMEEN.

Zoo zijn wij dan thans genaderd tot de eigenlijke vraag, welker beantwoording wij ons voorgesteld hebben, tot de *godsdienstige hervorming der Nederlandsche Israëliten.*

Tot opheldering van dit gewigtige onderwerp, wenschen wij eenige algemeene opmerkingen over kerken, hare stichting, hervorming en instandhouding vooraf te doen gaan,

---

*) *Bekeert u tot God één uur vóór uw dood*, is eene schoone Rabbijnsche spreuk.

en die te ontleenen aan de bekende en zeer juiste overbrenging waardoor eene kerk met een huis vergeleken wordt. Wat voor het uitwendige leven een huis is, is eene kerk voor het inwendige leven. Evenzeer toch als een huis bestemd is tot het voorzien in de behoeften des uitwendigen levens, zoo is eene kerk bestemd tot het voorzien in de behoeften des inwendigen levens.

Een wijs bouwmeester nu, zal hij een goed huis bouwen, neemt daartoe goede bouwstoffen; en eer hij aan het bouwen gaat, onderzoekt hij welke bouwstoffen hij al tot zijne beschikking heeft; heeft hij er in het geheel geene, dan denkt hij niet eens aan bouwen, want kasteelen in de lucht zijn zijn werk niet. Indien gij, Nederlandsche Israëliten, nu een goed huis wilt bouwen, onderzoekt dan eerst welke bouwstoffen gij tot uwe beschikking hebt, onderzoekt in hoe verre die goed en heden nog bruikbaar zijn; en daar gij een Israëlitisch huis wenscht te bouwen, gebruikt dan vooral Israëlitische en geen heidensche bouwstoffen; want de laatste zijn op verre na zoo duurzaam niet als de eerste; want om slechts een onmisbaar deel van een hecht en sterk huis, het fondament, te noemen; zoo is het uit de ondervinding bewezen, dat géén andere bouwstof zulk een duurzaam fondament kan leveren, ja ook zelfs niet de hoogstzwevende en de diepstafgetrokkene filosofie. En hoe kan het ook anders? want, terwijl alle andere bouwstof van geestelijke huizen genomen wordt van den aardschen mensch, zoo is alleen de Israëlitische bouwstof uit den eeuwigen grondslag, uit Hem die Israëls rotssteen is *).

Nu spreekt het wel van zelven, dat een huis, al ziet het er nog zoo mooi uit van buiten, al is het nog zoo gemakkelijk en comfortable van binnen, niet den minsten waarborg van duurzaamheid heeft, indien het op een lossen grond gebouwd is. Een goed fondament is wel niet genoeg om een goed huis daar te stellen; dat bewijzen toch zoo menige huizen, waarvan in den loop der eeuwen het fondament gelegd was van bouw-

---

*) Deuter. 32, 15;18 enz.

stoffen genomen uit den eeuwigen grondslag Israëls, en waarvan het meerendeel nu reeds geheel in puin vervallen, of zoo bouwvallig geworden is, dat men er niet meer in wonen kan; maar dat bewijst nog niets tegen de deugdzaamheid van de Israëlitische bouwstof; integendeel het bewijst er juist voor. Want waarom zijn die huizen ingestort of bouwvallig geworden? omdat men niet voortgegaan is, zoo als men begonnen was; men is daarmede nagenoeg aldus te werk gegaan: toen die nieuwe huizen pas even boven den grond kwamen kijken, heeft men ze verder opgebouwd en willen voltooijen met andere bouwstoffen, en men is geëindigd met de Israëlitische bouwstoffen te versmaden; ja men is zelfs zoo ver gegaan, dat men het Israëlitisch fondament wederom uit den grond is gaan halen, ten einde er een ander, b. v. een filosofisch fondament, in te leggen; daarmede is men tegenwoordig nog overal hard bezig, ook in Nederland, vooral te Groningen *).

Een wijs bouwmeester nu, die een goed fondament gelegd heeft, zie nog toe, hoe hij op het goede fondament een goed huis bouwe; daarom blijft het nogtans zeker, dat indien gij geen vasten grond hebt, gij in der eeuwigheid geen bestendig huis zult bouwen; en een éeuwig huis is toch onmisbaar voor hem die altijd door bestaat; zulk een huis heeft dus ieder mensch, hetzij Jood, hetzij Heiden noodig; met minder kan hij het niet doen voor de eeuwigheid. De ware godsdienst heeft dan ook geen ander doel dan het

---

*) Dit gaat zelfs zoo ver, dat de filosofie, moede wordende om langer zulk eene ondergeschikte rol in Nederland te spelen, zich, het koste dan ook wat het wil, los wil maken van eene verbindtenis die haar eigenlijk nooit behaagd heeft (want tusschen de Jerusalemsche leer en de filosofie bestaat geene sympathie, maar wél antipathie, de vereeniging van beide is dus ook een monsterhuwelijk); en in den tegenwoordigen strijd tusschen de filosofie en de filosofische theologie, zal niet de eerste, maar wel de laatste het onderspit delven. Groningen kan het niet tegen Utrecht uithouden, dat zal spoedig blijken; in den strijd van beginselen kunnen zulke halfslachtige wezens, die op twee gedachten hinken, het niet lang uithouden. Verbeeld u eens soldaten aan beide kanten mank in het vuur des strijds? wat dunkt er u van?

bouwen van eeuwige huizen, zij is de echte bouwkunst van eeuwige huizen. De valsche bouwkunst van eeuwige huizen, de valsche godsdienst is met veel minder te vreden; indien men slechts nu de mooije vormen, het aangename en het gemakkelijke van hare huizen prijst, dan is zij al zeer in haar schik, vooral indien men hare huizen prijst en verheft ten koste van andere dergelijke huizen in de buurt; indien men, b. v., tot haar zegt: «wat is het mooi in uwe «huizen! wat een aanzienlijk gezelschap hebt gij! wat is «het alles bezet bij u! welke schoone en lieve talenten doet «gij hooren! en wat zijn de huizen van de buren daarbij? «ledig! men kan er de kosten niet goed maken, enz.»

Iemand echter, die verder dan het tegenwoordige ziet, is daarmede niet te vreden. Wat baat het mij ål, denkt hij, of ik mij nu hier voor eenige oogenblikken in zulk een mooi groot huis bevind; ik moet er toch zoo straks weder uit, en dan weet ik verder niet onder dak te komen; want eeuwig kan men toch in zulke huizen niet blijven; en daarom ik ga er dadelijk uit, en dat wel hoe eer hoe liever, om dan nog van daag naar een goed woonhuis om te zien; morgen kan het te laat zijn, en daarom gewerkt zoo lang als het dag is; de nacht niet komt, wanneer niemand kan werken en ook naar huizen kan omzien; dat zoeken is wel wat lastig, vooral in eene groote stad, maar die zoekt die vindt, die klopt wordt opengedaan, die bidt die ontvangt, zegt God, en daarom aan den gang, want anders blijf ik nog zonder huis voor de eeuwigheid.

B. DE SYNAGOGE.

Wel nu, Israëliten, mijne broeders, laat ons dan nu te zamen eens een overzigt nemen van de bouwstoffen van uw huis, de synagoge. Al bij den eersten opslag is het duidelijk dat het huis, waarin gij u bevindt, bestaat uit tweederlei bouwstof:

I. *Gods woord*, de wet, de profeten en de overige boeken, die te zamen de Heilige Schrift des ouden Verbonds, het eerste deel van den Bijbel, uitmaken; hetwelk met het tweede

deel van den Bijbel, de schriften des nieuwen Verbonds, mede behoort tot de bouwstoffen van de Christelijke Kerken en van de Mahomedaansche Kerk.

II. *De overlevering van de Rabbijnen*, de bouwmeesters der Synagoge, die beweren alleen en uitsluitend de wettige verklaring, het regte verstand van I. *Gods woord* te bezitten.

Laat ons nu de deugdzaamheid van die twee bouwstoffen wat nader gadeslaan:

I. *Deugdzaamheid van Gods woord.* Als Israëliet tot Israëliten sprekende, over de godsdienst, waardoor Israëls God van ons Israëliten gediend wil wezen, is het geheel overbodig de deugdzaamheid van Gods geschreven woord te willen bewijzen; die is boven allen lof verheven; die daaraan twijfelt, die twijfelt aan God. Wanneer wij, menschen, van andere menschen zeggen, dat wij aan hen twijfelen, hen niet gelooven, dan betuigen wij daarmede niets anders, dan dat wij hunne woorden niet gelooven; men kan dan nog veel minder gezegd worden in Israëls God te gelooven, indien men de woorden van Israëls God niet gelooft; en indien men Zijne woorden niet gelooft, waarom dan zal men Hem dienen, in Wien men niet gelooft? Wil iemand desniettemin beweren, dat hij wel in Israëls God, maar niet in Zijn woord gelooft, dan beweert zoo iemand dat het woord van Israëls God anders is dan Israëls God; met andere woorden, dat Gods woord leugenachtig is, dat God een leugenaar is. Hij, die zelve een leugenaar is, meet God, die waarheid is, af naar zich zelven; die zelve gewoon is te liegen, kan niet gelooven, dat een ander, al is het ook God, de waarheid spreekt; leugen is zijn element, en waarheid is een element dat hij niet begrijpen kan. Die zoo diep ellendig mogt zijn, zie heden nog toe, want die zich aan Gods woord vergrijpt, die vergrijpt zich aan Hem, die het gesproken heeft; en het is vreeselijk om te vallen in de handen van den levenden God, want de Heer, onze God, is een verterend vuur, Deut. 4:24. Heden komt echter nog tot u allen, die dit leest, Zijne roepstem uit den hemel, Ps. 95; heden, zoo gij Zijne stem (Zijn woord) hoort, verhardt uw hart niet, en

elders zegt God, want Ik leef (Hij zweert bij Zichzelven), Ik heb geen lust in den dood des zondaars, maar daarin heb Ik (God) lust, dat hij (de zondaar) zich bekeere en leve, Ezechiel 18:30—32, 33:10, 11. Ja de eeuwige God van Israël roept van daag nog tot alle menschen: wendt u tot Mij, alle gij einden der aarde en wordt behouden, want Ik ben God en niemand meer. Jes. 45:21—25.

II. *Deugdzaamheid van de overlevering.* Daar de deugdzaamheid van I Gods woord, van de eerste bouwstof der Synagoge voor den geloovigen Israëliet onbetwistbaar en uitgemaakt is, zoo laat ons dan nu de deugdzaamheid van de andere bouwstof der Synagoge, van *de overlevering*, onderzoeken. Is die van I. boven allen lof verheven, die van II. wordt niet slechts door velen in twijfel getrokken, maar ook onproefhoudend geacht. En daarom wensch ik bij dat onderzoek bijzonder uwe aandacht te vestigen; want dat is eene levensvraag voor ieder, die er in gemengd is; voor ieder, die zich nog heden in den boezem der Synagoge bevindt, want daarmede staat of valt voor u de Synagoge. Hebben de Rabbijnen gelijk, dan is hun huis eeuwig; hebben zij ongelijk, dan deugt hun huis niet voor de eeuwigheid; en dan bestaat er geen ander redmiddel voor de eeuwigheid, dan om er maar zoo spoedig mogelijk uit te loopen, en heden nog naar een goed eeuwig woonhuis om te zien; wil men niet nog heden onder deszelfs eeuwenoude instortende bouwvallen verpletterd worden. Zeggen wij vooraf nog een woord over de stichting van dat huis. Reeds spoedig na den terugkeer uit Babylon is men begonnen met de oprigting van dat groote gebouw, dat hoewel heden zeer bouwvallig echter ná meer dan 22 eeuwen nu nog niet geheel is ingestort, het draagt den naam van *De synagoge*, *de synagoge bij uitnemendheid*, *de eerste*, *de oudste*, *de Joodsche synagoge.* De synagoge is een kerkelijk ligchaam van theöloganten of geestelijken, eene verzameling, eene compagnie van menschen, die beweren uitsluitend en alleen het regte verstand van *Gods woord* te bezitten, en die niet toelaten dat men dat woord anders verstaat, dan eenmaal door hen beslist is.

Dat Joodsche voorbeeld heeft later veel navolging bij de Heidenen gevonden; wij noemen nu hier slechts de kerken van Rome, Dordrecht, enz.

Het onderzoek van II. *De overlevering der rabbijnen* is tegenwoordig mogelijk, daar, naar het zeggen der rabbijnen, sedert lang, d. i. kort na de verwoesting van den tweeden tempel, het verbod opgeheven is, waardoor het verboden was die kerkelijke overlevering ooit op te schrijven; kort daarna is zij opgeschreven, en al van de eerste tijden der boekdrukkunst af gedrukt en bekend onder den naam van *Talmud* (leering), bestaande uit de *Mishnah* (mondelijke wet, herhaling der wet) en de *Gemara* (uitbreiding van de mishnah, voltooijing, voleindiging, complementum). Dit werk beslaat thans in druk doorgaans twaalf deelen in folio van zeer klein compact gedrukt rabbijnsch karakter. De talmud behoort dus thans niet meer tot de (*megilloth setarim*) verborgene rollen. De geheimen der synagoge zijn thans geen geheimen meer; zij zijn ontdekt, toegankelijk voor ieder die ze verlangt te kennen. De toegang tot de bronnen zelve is echter niet ieders werk; daartoe wordt o. a. eene meer dan gewone taalkennis vereischt; indien men slechts bedenkt dat de gemara geschreven is in eene gemengde taal van Hebreeuwsche, Chaldeeuwsche, Syrische, Arabische, Grieksche en Latijnsche woorden.

Het is echter gelukkig, dat de rabbijnen ook gezorgd hebben voor menschen, die minder taalkundig zijn. Zoo hebben zij van tijd tot tijd leerstellige geschriften in de landstalen uitgegeven, of wel aan dergelijke geschriften van anderen hunne kerkelijke goedkeuring gehecht; daardoor kan men thans ten minste iets van die diepe verholenheden der synagoge te weten komen.

Ook de rabbijnen in Nederland hebben in dat opzigt voor ons Nederlandsche Israëliten gezorgd; reeds voor 30 jaren is er een dergelijk werk in het licht gekomen, getiteld: *Gronden des Geloofs en zedelijke pligten voor de Israëlieten*, door S. J. Cohen, uit het Hebreeuwsch vertaald en aanmerkelijk vermeerderd door M. C. Belinfante, Amsterdam 1816.

Aan dat werk hebben de twee toenmalige opperrabbijnen te Amsterdam D. Cohen d'Azevedo en S. Berensteyn niet slechts hunne kerkelijke goedkeuring, maar ook hunne bijzondere aanbeveling gehecht, die ook aan het hoofd van het werk gedrukt is. Daarin is o. a. een afzonderlijk hoofdstuk over de mondelijke wet, van pag. 96 tot pag. 102. Daaruit wenschen wij, bij de behandeling onzer vraag, het een en ander te putten. Wij doen dit des te eerder, omdat eene bron door twee Nederlandsche opperrabbijnen zoo sterk aanbevolen voor den grootsten Nederlandschen voorstander der synagoge wel niet verdacht zal kunnen zijn. Wij haalden daaruit boven reeds de opnoeming van de talen der gemara aan, pag. 99; wij voegen hier nu nog bij, hetgeen de schrijver noodig acht om den talmud grondig te verstaan, p. 101. «Men moet niet «alleen den inhoud der Heilige Schrift kennen, de Hebreeuw- «sche en Chaldeeuwsche talen magtig zijn, maar men moet «ook ervaren zijn in de geschiedenis van den leeftijd der «schrijvers, in die hunner zeden en gebruiken, hunner «aardrijkskunde en in de verschillende talen van dien tijd «(zie Aben Esra over het Hooglied VIII: 11), maar men moet «ook van de kunsten en wetenschappen en bepaaldelijk van «de wiskunde, natuurkunde, werktuigkunde, sterrekunde, «enz. kennis hebben, en met behulp dier voorbereidende «wetenschappen is de talmud niet zoo moeijelijk te verstaan «als voor dezulken die denzelven zonder dien voorraad van «kennis bestuderen.»

De Joodsche synagoge bestaat dus uit tweederlei bouwstof van verschillenden aard:

I. *De Bijbel*, waarvan het goddelijk gezag is uitgemaakt, waaraan niemand, die in God gelooft, twijfelt.

II. *De Talmud*, waarvan het goddelijk gezag niet is uitgemaakt, waaraan velen twijfelen. Dit nu uit te maken, het goddelijk gezag van den talmud te bewijzen; de goddelijkheid van de menschelijke overlevering uit Gods woord te bewijzen, dat is het werk der theologie.

De theologie toch, munt doorgaans juist daarin uit, dat zij onbewijsbare dingen bewijst, en dat zij hare stellingen

vaak weet te staven uit plaatsen die daarvan niets zeggen, of ook wel uit plaatsen, die juist het tegendeel zeggen; een paar voorbeelden slechts tot staving van deze mijne stelling.

1°. Ieder weet, dat er in den ganschen bijbel geen woord staat *van een paus van Rome, Gods vertegenwoordiger op aarde;* wel nu, juist den paus van Rome weet de Roomsche theologant u uit den bijbel te bewijzen.

2°. Ieder weet, dat er in den ganschen bijbel geen woord staat *van den zoogenaamden kinderdoop der Roomsche en andere van haar afkomstige kerken;* wel nu, juist dien kinderdoop, dat sacrament van de Roomsche moeder en van hare onroomsche dochters, weten hare theologanten u uit den bijbel te bewijzen; zij weten u daaruit te bewijzen *hoe de besprenging van hun vleesselijk ongeloovig kroost, de doop* is, waardoor *de insteller des Christendoms* bevolen heeft, dat men *zijne geloovige leerlingen aan hem zou verbinden;* ja, wat meer is, zij weten u uit den bijbel te bewijzen, en daarin munten bijzonder de bij uitstek regtzinnig Gereformeerde theologanten uit, hoe *deze hunne waterbesprenging* gekomen is in plaats van *onze vleesselijke besnijdenis;* ja een hunner heeft het zelfs zoover weten te brengen, dat hij aan het boek, waarin deze stelling op de theologische manier bewezen wordt, den titel heeft gegeven van het *teeken in het vleesch.*

Nog één voorbeeld uit vele:

3°. Ieder weet, dat de insteller des Christendoms *den eed* stellig verbiedt, wel nu juist *den christelijken eed* weten *de christelijke theologanten* u uit den bijbel te bewijzen.

In minder wetenschappelijke, klassieke, deftige, schoolsche vormen, weten echter de rabbijnen, ook op hunne eigenaardige manier, een zeer overvloedig gebruik van deze theologische kunstgrepen te maken.

Laat ons daarvan een voorbeeld nemen tot opheldering van ons tegenwoordig onderwerp. Tot bevestiging en instandhouding van hun gebouw, de synagoge, en van hunne verhevene stelling in dat gebouw, was het noodig te bewijzen:

1°. *Dat de talmud van goddelijken oorsprong is.*

2°. *Dat alleen de rabbijnen bevoegde regters zijn in zaken des geloofs.*

Op deze twee stellingen rust hun gansche gebouw; ieder weet, dat daarvan in den ganschen bijbel geen woord staat; welnu juist ook deze twee stellingen weten de rabbijnen u uit de heilige schrift te bewijzen, en dat niet zelden uit plaatsen waar vlak het tegendeel staat geschreven.

1°. Wat nu *de goddelijkheid van den talmud*, *hunne eerste stelling*, betreft, bevat niet slechts de gansche H. S. geen enkel woord van zulk eene mondelijke wet, maar daarin gebiedt God herhaaldelijk om bij Zijn geschreven woord te blijven; verbiedt God herhaaldelijk daaraan iets toe of af te doen, b. v. Deut. 4:2; 12:32 *); Spreuken 30:5, 6, enz. Geene plaats is er nu wel, waar dit uitdrukkelijker geschiedt dan in het verhaal zelve van Gods wetgeving aan Mozes, Exod. 24:12: «Toen zeide de Heer tot Mose, kom tot mij «op den berg, en ik zal u geven steenen tafelen en de wet «en het gebod, *dat ik geschreven heb* om hen te onder- «wijzen.» Dat schijnen de rabbijnen ook gevoeld te hebben, en ziet nu hier het meesterstuk van theologische behendigheid, de plaats, die hen het meest in den weg staat, gebruiken zij juist om er hunne synagoge op te bouwen. Hoort hoe «R. Levi bar Chama zeide: «R. Simon ben Lakish zegt, «wat beteekenen deze woorden der schrift: «en ik zal u geven «de steenen tafelen (1), en de wet (2) en het gebod (3), dat «ik geschreven heb (4) om hen te onderwijzen.» Daarop luidt het antwoord: «1. *de steenen tafelen* d. z. de X woor- «den; 2. *de wet*, d. i. de mikra (de pentateuchus); 3. *het* «*gebod*, d. i. de mishnah (de mondelijke wet); 4. *dat ik ge-* «*schreven heb*, d. z. de nebiim en de ketubim (de profeten «en de overige heilige schriften van het O. V.); 5. *om hen* «*te onderwijzen*, d. i. de gemara (uitbreidende verklaring «van de mishnah), hieruit leert men (let nu wel op de rab-

*) De vertaler van het werk van den heer ANSPACH doet zeer te regt opmerken, hoe zich hier deze goddelijke aanbeveling aan het begin en aan het slot van de wetherhaling door Mozes bevindt, pag. 26, aant. 1.

«binale gevolgtrekking), dat die alle (1, 2, 3, 4, 5) gegeven «zijn aan Mozes op Sinaï.» Dit staat nu niet in een duisteren vergeten commentaar, maar in het synagogale wetboek zelve, in den *Talmud. tract. Berachoth*, fol. 5, col. 1, zie ook *Gr. des geloofs*, waar pag. 97 diezelfde theologische verklaring van Exodus 24;12. gevonden wordt, en alwaar men verder nog het volgende leest: «het grootste gedeelte der «wet, zeggen de rabbijnen, is mondelijk, het kleinste schrif-«telijk gegeven (*Talm. tract. gittim*, fol. 60), en verder, het «overtreden der beslissingen van de rabbijnen, is strafwaardi-«ger dan het overtreden der wet.» (*Pesikta hooglied*, 1 : 2.)

Bij deze rabbinale beslissing merken wij in het voorbijgaan op, dat, volgens de leer der rabbijnen. voor den Israëliet *het eten met ongewasschen handen* (een verbod der synagoge), strafwaardiger is dan *stelen*, *liegen*, *doodslaan*, *overspel*, enz. (verboden van God, zie Exodus 20), en hij, die niet ten eenemale onbekend is met de rabbinale casuistik, zal wel moeten erkennen, dat deze gevolgtrekking niet uit de lucht is gegrepen.

Dit gansche zamenstel nu, van 1 tot 5, dat door de theologische behandeling van rabbi Simon ben Lakish geput is uit de bijbelplaats Exod. 24 : 12, is, volgens de rabbinale uitspraak, *Pirke aboth* 1 : 1 (*talmud*), ongeschonden tot hen gekomen, daar leest men het volgende: «Mose gaf de wet «(mondelijke en schriftelijke) aan Josua en de 70 oudsten, «Josua en de 70 oudsten aan de profeten, de profeten aan «de mannen van de groote vergadering» en van hen is zij verder gekomen tot de tegenwoordige rabbijnen *).

---

*) R. Simon de regtvaardige, het laatstoverlevende lid van de groote vergadering, gaf de wet over aan zijn leerling Antigonus Socho, deze wederom aan anderen; vervolgens schreef later een hunner, de rabbijn Juda, de heilige, de vorst genaamd, de mishnah; die mishnah werd door andere rabbijnen verklaard en uitgebreid, d. i. de gemara; zie verder *Gronden des geloofs*, pag. 99, antw. 245; en sedert is de talmud *gesloten*. deze *sluiting* is geschied in de 6e eeuw onzer jaartelling; daarop slaat waarschijnlijk het jaar 4321, daar vermeld, vermits R. Judah veel vroeger, d. i. in de 2e eeuw, geleefd heeft.

Niet slechts *het goddelijk gezag hunner overlevering*, *maar ook het goddelijk gezag hunner personen*, weten de rabbijnen u uit de heilige schrift te bewijzen. Laat ons zien hoe deze hunne tweede stelling, waarop de synagoge rust, en waarvan de H. S. wederom niets zegt, daaruit door de rabbijnen bewezen wordt, namelijk:

2o. *Alleen de rabbijnen zijn bevoegde regters in zaken des geloofs.*

Wij hebben gezien hoe, volgens de rabbijnen, Mozes op Sinaï niet slechts de schriftelijke en mondelijke wet, maar toen ook tevens al de overige boeken, die den canon (schriftbundel) van het O. V. uitmaken, ontving; óók de beschrijving van lotgevallen die nog moesten gebeuren, b. v. de gansche geschiedenis van Israël, gedurende de tien volgende nog toekomende eeuwen, van het verblijf in de woestijn af tot op den terugkeer uit Babel onder Esra en Nehemia; óók de schriften van David en Salomoh; óók de schriften van al de profeten, die tot Maleächi toe geprofeteerd hebben (want dit alles is bevat in de nebiim en ketubim, n°. 4 van de talmudische verklaring van Exodus 24:12); «want,» zeggen verder de rabbijnen, «al de profeten waren op Sinaï, «toen Mozes de Wet gaf, maar niet slechts al de profeten ont«vingen hunne profetie op Sinai, maar ook de wijzen (*cha«chamim*) die zouden opstaan van geslacht tot geslacht, «die hebben allen en ieder in het bijzonder op Sinaï ont«vangen hetgeen ieder noodig had, dat staat geschreven, «Deut. 5 : 22, deze woorden sprak de Heer tot *ulieder* gan«sche gemeente. (?)» *) Medrash rabba, shemoth rabba, par, 28, en *Gr. des geloofs*, pag. 97, 98, wordt dezelfde stelling op verschillende wijze ontwikkeld; daar leest men het volgende: «de verklaringen der rabbijnen en hunne uit-

*) Allezins merkwaardig is te dezer plaatse de restrictio theologica, het uitgelatene, niet van een ander boek, niet van een ander hoofdstuk, niet van een ander vers, maar Deut. 5 : 22 staat verder: «in het midden des vuurs, en der wolk, en der donkerheid (met) eene groote stem, en Hij voegde er niets bij, en Hij schreef dezelve op twee steenen tafelen, en gaf ze mij.»

«leggingen op de wet, moeten als goddelijk erkend worden, «dit blijkt uit Deut. 17 : 8—14. †). Hieruit ziet men (?), dat «het verklaren der wetten en het gehoorzamen aan die ver-«klaringen voor het toekomende, reeds ten tijde van Mozes «bevolen is; dit bewijst ook, dat men de beslissingen, in de «mondelijke wet vervat, als goddelijk erkennen moet, dat men «zich ook aan de uitleggingen, door kerkelijke vergaderingen «daargesteld, moet houden.»

Naar de leer der synagoge is dus:

1°. De wet van God, aan Mozes op Sinaï gegeven, verzeld gegaan van eene mondelijk wet, die voor het minst even goddelijk is als de geschrevene wet (de overtreding van deze toch is minder strafwaardig, dan de overtreding van gene.) Deze mondelijke wet is ongeschonden gekomen tot op de rabbijnen van onze dagen.

2°. Alleen de rabbijnen van alle volgende geslachten, en dus ook de rabbijnen van ons tegenwoordig geslacht, zijn daarvan de wettige verklaarders en uitleggers; het gezag der rabbijnen, in zaken des geloofs, is goddelijk, onfeilbaar, onherroepelijk *)

---

†) Wat de aanhaling dezer plaats betreft. merken wij alleen hier op, dat het eerst bewezen moest zijn, dat de rabbijnen in plaats van de regters (shofetim) en de priesters (cohanim) gekomen zijn; want op den regtshandel van die beide in het Israëlietiesche land, heeft die wet betrekking, zie v. 14; dit durven de rabbijnen zelve niet eens beweren, en daarom bewijst deze plaats niets voor hun gezag.

*) Alle nieuwere synagoges hebben, tot instandhouding van hare gebouwen, leeringen vastgesteld, die de treffendste overeenkomst hebben met dit leergebouw der oudste synagoge, ik noem hier slechts:

I. De leer der *kerkelijke overlevering*, die alleen de leer Gods naar waarheid verklaart.

II. De leer der *kerkelijke onfeilbaarheid*, ten gevolge *der onafgebrokene apostolische opvolging* bestendigd, of 1°. in den *persoon van den Paus van Rome*, of 2°. in *het Anglikaansche kerkligchaam*, of 3°. in *symbolische geschriften*, *in gedrukte formulieren*, *canones*, enz., of 4°. in *groote kerkvergaderingen*, *conciliën*, *synoden*, enz.

III. De *leer der geestelijkheid*, waardoor de *leden der kerken* verdeeld worden in *geestelijken* regeerders, en in *leeken* onderhoorigen, *zielverzorgers* en *zielverzorgden*, waarvan de eerste door de laatste met geld, enz.

Hij, die het gezag der synagoge erkent, moet zich dus geheel blindelings aan den leiband der rabbijnen overgeven; het woord van den levenden God tot hem gesproken, niet anders vernemen dan door den mond der rabbijnen; de wet van God niet anders verstaan en naleven dan op de wijze waarop zij hem in de tweede uitgave der rabbijnen (de mishnah) en in het complement daarvan (de gemara) verklaard wordt. Die zijn hals nog langer of wederom op nieuw onder het juk der synagoge wil buigen, moet er ook geheel van afzien om uit zijne eigen oogen te willen zien; alle eigen, zelfstandig, biddend en ernstig onderzoek van Gods heilig woord moet hij staken; en voortaan zijn gansche leven gaan besteden in de studie van den talmud. En indien hij nog jong is, mag hij zich wel haasten, want tot die studie is ter naauwernood een geheel menschenleven toereikend. Zoo als wij boven zagen, *Gr. des geloofs*, pag. 101, vereischen de onmisbare voorbereidende wetenschappen tot het grondig onderzoek van den talmud, reeds zooveel tijd, dat veel menschen met de beste voornemens dat doel niet eens ter halver wege kunnen bereiken. Hij die dezen weg inslaat om God te leeren kennen en te dienen, mag ook wel van alle ander eerlijk beroep of beoefening van wetenschappen afzien; en indien hij een huisgezin heeft, zal hij wél doen, de zorg daarvoor aan anderen over te laten; want zijn leven moet hij besteden om den talmud te bestuderen.

Dat dit de weg niet is tot echt-liberale godsdienstige hervorming, behoeft wel geen betoog.

Aan hen echter, die aan dat gezag onderworpen willen blijven, wenschen wij nog deze volgende bedenking in ernstige overweging te geven.

Indien God gesproken heeft tot menschen, ten einde hen met Zijnen wil bekend te maken (en daaromtrent bestaat geen verschil tusschen ons en de talmudisten, dit erkennen wij beide), wat dunkt er u dan van? heeft God dat in verstaan-

---

verzorgd worden; ook in dat opzigt zijn de heidenen de schuldenaars der Joden, want niet slechts *de levende woorden Gods*, maar ook *het menschelijk synagogaalwezen* hebben de heidenen van de Joden ontvangen.

bare of in onverstaanbare woorden gedaan? het laatste moet gewis het geval zijn, indien men de geschrevene woorden Gods niet anders verstaan kan of mag dan de synagoge leert; want vermeet men zich die anders te verstaan dan de kerkelijke overlevering leert, zoo is men een ketter en een heiligschenner.

Dat is uw standpunt, talmudisten, maar nu vraag ik u op mijne beurt, hoe zoo iets te denken is, van Hem, die ook almagtig in wijsheid is; dat Hij, God tot verstandige menschen sprekende, dit op eene voor hen onverstaanbare wijze zal gedaan hebben niet slechts, maar op zulk eene wijze, dat, zal de verstandige mensch, tot het verstand van het voor hem onverstaanbare woord Gods geraken, zijne toevlugt moet nemen, niet tot den Auteur, tot God die het sprak, maar tot menschen die stof en asch als hij zijn, tot rabbijnen; ten einde alsdan die rabbijnen hem Gods woord verstaanbaar maken. Maar als dat zoo is, dan zijn de rabbijnen verstandiger dan God; want dan bezitten de rabbijnen het talent, hetwelk God niet bezit; het talent om Zijn eigen woord verstaanbaar voor menschen te maken; dan kan God tot menschen, die geen rabbijnen zijn, niet anders dan door den mond van rabbijnen spreken. Want niet alleen beweren de rabbijnen, dat zij alleen Gods woord regt en beter dan iemand anders verstaan, maar indien iemand buiten hunne verklaring, tot een verschillend verstand van God en Zijn woord geraakt, dan werpen zij hem uit als een ketter en als een heiligschenner. Door de leer der synagoge wordt dus het menschelijke woord der rabbijnen verheven boven het Goddelijke woord van den Schepper des heelals; en worden de rabbijnen geplaatst op den troon van den Almagtigen God, om vandaar eene heerschappij uit te oefenen, welke Hem, den Eeuwiglevenden God, alleen toekomt; d. i. de heerschappij over harten en gewetens van menschen; tot zulke godslasterlijke gevolgtrekkingen leidt onvermijdelijk eene verwaande en vermetele synagogeleer.

Ons *ingesteld onderzoek van de twee bouwstoffen der synagoge*, brengt ons dus tot *de volgende slotsom :*

I. *De eene bouwstof der synagoge, de bijbel*, de heilige schrift, is *proefhoudend voor de eeuwigheid*, Goddelijk; het woord van den Almagtigen God toebetrouwd aan de Joden, en door de Joden aan de overige volkeren der wereld. Deze bouwstof is allezins doelmatig tot het bouwen van een nieuw geestelijk huis, tot de godsdienstige hervorming der Nederlandsche Israëliten.

II. *De andere bouwstof der synagoge, de talmud*, is *niet proefhoudend voor de eeuwigheid*, menschelijk; en als menschelijk werk zich Goddelijk gezag aanmatigende, en den verstandigen mensch in eeuwige kluisters willende geboeid houden, ten eenemale verwerpelijk; even als alle andere d rgelijke stationnaire menschelijke overleveringen, *symbolische geschriften, formulieren, liturgiën, confessiën catechismen, canones, credenda, agenda*, enz. Want, door die alle, wil men het geloofsleven in willekeurige menschelijke vormen insluiten enbeklemmen; daardoor wordt echter het geloofsleven niet bevorderd en ontwikkeld, maar verstikt en uitgedoofd, voor zoover dit in de magt der menschen is; het wezenlijke geloofsleven, dat uit Godswoord is, zal zich wel elders heen een uitweg weten te banen om lucht te krijgen, wanneer de ademhaling onmogelijk wordt in de ijzeren keurslijven der synagoges.

Deze *onze slotsom* brengt ons nu van zelf tot deze natuurlijke gevolgtrekking: *De Nederlandsche Israëliet, die godsdienstige hervorming verlangt voor zich zelven en voor anderen*, moet 1°. *voor goed den afscheidsbrief aan de synagoge geven, haar de dienst opzeggen*; en 2°. *zich wenden tot de heilige schriften; tot Mozes en de profeten, door wie God niet slechts tot onze vaderen gesproken heeft, maar ook nog heden in hunne schriften tot ons spreekt.*

Neen, zeggen sommigen welligt, men moet in de synagoge blijven, en in de synagoge de synagoge verbeteren, binnen de kerk de kerk hervormen; dat wilde de groote kerkhervormer Luther ook; en dat is juist de groote dwaling van den grooten Luther geweest; anders had welligt zulk

een man als Luther zulk een kolos als de Roomsche kerk verpletterd, en nu heeft hij haar maar half verpletterd; en uit hare bouwvallen zijn nieuwe synagoges gevormd, o. a. te Augsburg, te Genève, te Dordrecht, enz., waarvan het meerendeel nu, na drie eeuwen, zoo diep bedorven is, dat het voor velen twijfelachtig is, welke synagoge de ergste is, of de oude Roomsche moeder, of de jongere onroomsche dochters; wat erger is het bijgeloof van de moeder, of het ongeloof van de dochters?

Hervorming van de kerk in de kerk is moeite te vergeefs; de synagoge is onveranderlijk dezelfde, stationnair sedert meer dan 20 eeuwen, alle pogingen tot verandering en verbetering stuiten noodwendig op zulk een ligchaam af. En dat is natuurlijk, het kan niet anders zijn, niemand heeft ooit zijn eigen vleesch gehaat, en het leven der synagoge is de troon waarop zij zit, en vanwaar zij hare heerschappij uitoefent op de menschen, op hunne harten, hunne beurzen, enz.; ontneem haar die heerschappij, en gij geeft haar den doodsteek.

Hij, die binnen de synagoge de synagoge wil hervormen, zal altoos hetzelfde ondervinden. Men zal, wel is waar, indien zijn hooge stand in de maatschappij, zijn aanzien, zijne rijkdommen ontzag inboezemen (want dat zijn zaken, waarvoor de synagoge op lange na niet onverschillig is), misschien zeer beleefd met hem zijn, met hem praten, hem al wandelende een poosje om den tuin leiden, máár, men staat hem geen duimbreed toe; dat is de eeuwige staatkunde der synagoge, niet slechts van de Joodsche, máár, ook van de Roomsche, maar ook van alle andere synagoges zonder uitzondering. Kerkelijke corporatiën zijn uit den aard der zaak vijandig tegen elke godsdienstige hervorming, welke niet de vermeerdering van hun kerkelijk gezag tot uitsluitend doel heeft. Want door elke andere hervorming, en dat begrijpen zij zeer wel, loopen zij gevaar, om juist datgene te verliezen, wat zij boven alles liefhebben, dat is, hunne heerschappij. De geschiedenis van alle eeuwen is dáár, om het te leeren, dat er geen heerschzuchtiger soort

van menschen bestaat dan juist de kerkelijken, de zoogenaamde geestelijken. Zelfs onder Israël, het eenige volk dat wettige van God aangestelde priesters op aarde kan hebben, en hetgeen ook werkelijk zulke priesters in zijn land gehad heeft, hebben de geestelijken doorgaans een schandelijk misbruik van hunne voorregten gemaakt; de geschiedenis I Sam. 2 : 12—17 en volgg. is zeer merkwaardig en leerzaam in dat opzigt. Bijna al de profeten Gods, vooral Jeremia en Ezechiel, verkondigen Gods toorn tegen Zijne ontrouwe priesters; leest eens met aandacht Jer. 23, dat is eene allerbelangrijkste bijdrage tot de kennis van den geestelijken stand onder Israël, enz. Als het nu reeds zoo is met de wettige priesters van God, hoe zal het dan niet zijn met de onwettige priesters der menschen? en hoe zal het dan niet zijn met de rabbijnen, die niet eens priesters zijn? Overal waar het ongoddelijke onderscheid tusschen geestelijken en leeken erkend wordt, is het de eer der geestelijken: rabbi, rabbi van de leeken genoemd te worden; op de markten van hen begroet te worden; in de synagoges de eerste plaatsen; in de maaltijden de vooraanzittingen te hebben, enz., enz.

Ieder, die het gezag der synagoge verminderen wil, is in de oogen der rabbijnen een vermetele nieuwlichter; een gevaarlijk mensch, die hun gezag aanrandt, en daardoor, naar hunne leer, het gezag van den Heiligen en Gezegenden God Zelven aanrandt; want zij alleen verstaan God, en zij alleen hebben het regt om Gods woord aan anderen te verklaren.

Daarom, Israëliten in Nederland, die God wilt dienen, gaat tot God; en gaat niet tot geestelijke tyrannen, die niet hebben willen dat kleine kinderen groote menschen worden, en wier toeleg het altijd blijft, om groote menschen tot kleine kinderen te maken; ten einde zij, rabbijnen, dominés, pastoors, hoe gij ze ook noemen wilt, des te gemakkelijker de geheele wereld aan hun' leiband zouden kunnen houden. De grijze moeder van Rome deed eertijds wel keizers en koningen naar hare pijpen dansen; die danspartijen zijn nu wel voorbij, maar niet omdat haar daartoe de lust

ontgaan is, ô neen, dat zij verre, maar omdat zij zulke dansers niet meer kan vinden; het is nu haast omgekeerd met haar; Keizer Napoleon ging niet meer naar Rome, om door den paus gezalfd te worden, maar hij liet tot dat einde den paus van Rome naar Parijs halen; en het zal nog wel erger worden met Rome en hare dochters, het droevige uiteinde van die gansche familie is sedert lang beschreven in Gods woord.

C. HET WOORD VAN GOD.

Daar de synagoge, waarin gij u bevindt, een onherstelbaar-bouwvallig huis is, raden wij u aan, om als wijze bouwmeesters uwe toevlugt te nemen tot de goede, deugdzame, proefhoudende bouwstof uwer synagoge, die ook buiten de synagoge tot uwe beschikking is; wij raden u aan, om u te wenden tot het geschrevene woord van den Almagtigen God, ten einde u daaruit een nieuw geestelijk huis, dat nooit bouwvallig wordt, te bouwen. Uw eeuwigen welstand en dus wel in de eerste plaats uwe eeuwige woning behartigende, wenschen wij, naar ons best vermogen, uwe aandacht te rigten op eenige uitmuntende hoedanigheden van die eeuwige bouwstof, die de rotsteen van ons heil is, de rotssteen die ons gegenereerd heeft, Deut. 32 : 15, 18.

Israëliten die God wilt dienen, gaat tot God, met Davids verzoek aan God, Ps. 119 : 17, Doe wel bij Uw knecht, dat ik leve en Uw woord beware; 18, Ontdek mijne oogen, dat ik aanschouwe de wonderen van Uwe wet. Israëliten onderzoekt het woord van Uw God onbevooroordeeld, met geen ander doel dan om er Hem, den Eeuwiglevenden God uit te leeren kennen, zoo als Hij waarlijk is; en zoo als Hij Zichzelven openbaart en mededeelt aan allen, die de toevlugt nemen tot dat Woord hetwelk eene getrouwe uitdrukking van Zijn zelfstandig wezen is. Gaat tot Zijne getrouwe gezanten door wie Hij tot ons gesproken heeft, en ons bekend wil maken met de dienst, die Hij van ons verlangt, die Hem behaagt, die Hem aangenaam is. Is dat niet de godsdienstige hervorming, die gij verlangt Israëliten?

God te kennen zoo als Hij is en God te dienen zoo als het Hem aangenaam is.

De dienst van God, althans de redelijke Godsdienst veronderstelt noodwendig de aanwezige kennis van God. Al wat men anders godsdienst heet, is onredelijk, is dweeperij, geestdrijverij, mysticismus, buikdienst, gelddienst, wereld-dienst, duiveldienst, máár, is geen godsdienst. Israëliten, gaat tot God en tot Zijne dienstknechten Mozes en de profeten, dat zijn geen bedriegers, zoo iets heeft niemand ooit met grond beweerd. Mozes b. v. is een getrouwe dienstknecht geweest in het gansche huis van God. Mozes zocht ook zijn eigen eer niet, daartoe was hij te eerlijk, hij zocht alleen de eer van Zijn Huisheer, van God. Mozes in de groote wereld, aan het hof van Egypte opgevoed, weigerde een Egyptische prins te worden, een zoon van Faraös dochter genoemd te worden; Mozes verkoos liever met zijn arm volk, Israël, kwalijk behandeld te worden, dan hofvreugde en hofzonde te genieten. Mozes, later van God geroepen, om Israël uit Egypte naar Canaän te geleiden, slaat zulk een post glad van de hand; hij zegt, dat hij daartoe niet berekend is, dat hij niet welsprekend is; hij raadt God ook aan, om maar liever een ander daarmede te belasten; hij volhardt zoolang in zijne weigering, tot dat God eindelijk toornig op hem wordt, en hem gebiedt te gaan, Exod. 3 : 11; 4 : 1—17, en hij gaat, en blijft eveneens gezind jegens zijn volk, dat hij lief heeft.

Ja, later, op een oogenblik, toen God dreigde Israël te verdelgen, dat Hem schandelijk bespot had (door Zijne eer aan een gouden kalf te geven), deed God aan Mozes het aanbod, om hem tot een groot volk te maken; en wat was het antwoord van Mozes? was hij blijde? neen hij weende en viel op zijn aangezigt en zeide tot God: «Heere spaar Uw volk dat Gij uit «Egypte geleid hebt, Uwe eer is er mede gemoeid.» Exod. 32 : 7—12. Ja, de zelfverloochening van den middelaar des ouden verbonds gaat zoo ver, dat hij er zijn eigen leven aan waagt, om bij God verzoening voor Israëls zonde te vinden. «Nu dan,» zegt hij, «indien Gij hunne «zonde vergeven zult; doch zoo niet, delg mij nu uit

«Uw boek, hetwelk Gij geschreven hebt.» Ib. v. 30 volgg.

Dit geschiedverhaal is zeer geschikt om ons onderwerp, de godsdienstige hervorming der Nederlandsche Israëliten, nader op te helderen; daarom wenschen wij er later nog op terug te komen. Is toch in het algemeen de geschiedenis de beste leermeesteresse, dan is dit wel in het bijzonder het geval met de geschiedenis van ons volk. De geschiedenis van de H. Schrift is het ligchaam van de leer der H. Schrift; daaruit leert men den geest der H. schrift, den geest van Hem, die door deze schriften spreekt, kennen. En dat leert men geenszins uit afgetrokkene bespiegelingen buiten het verband der zaken. God onderwijst door de geschiedenis, en daarom heeft Hij er zorg voor gedragen, dat de geschiedenis 1°. *van de schepping*, 2°. *van het menschdom tot op Abraham*, 3°. *van Israël Zijn volk*, door Zijne profeten naar waarheid zou beschreven worden en beschreven blijven voor ons die thans leven. Deze mannen Gods vermoeijen zich ook nooit om het bestaan van God, het verband der dingen in het afgetrokkene te bewijzen (dat is de liefhebberij der filosofen en der filosofische theologanten) Gods profeten, in gemeenschap met God, sprekende in de levende bewustheid van Gods bestaan, verkondigen ons den Schepper des Heelals, zoo als Hij is, en zoo als Hij Zichzelven openbaart in woorden en in werken, als den levenden God Israëls, als den Koning der gansche aarde, Psalm 47.

Zij ontdekken ons voornamelijk twee gewigtige openbaringen van den levenden God aan Israël Zijn volk, waarvan de juiste kennis, de sleutel is, waardoor ons de H. schrift ontsloten wordt, waardoor ons de toegang gegeven wordt tot God in den hemel, of te gelijk in hemel en op aarde, wanneer God ook op aarde Zijn huis onder Israël Zijn volk houdt.

Die beide openbaringen, die betrekking hebben op dien *toegang tot God in Zijn huis, tot het heilige leven in de nabijheid van Hem die heilig is*, zijn I. DE WET, en II. DE BELOFTE.

Door I. DE WET stelt God aan onze vaderen voor, die zaligheid door hunne werken te verdienen.

Door II. DE BELOFTE, verbindt God er zich met eede aan, om aan onze vaderen Abraham, Isaäc, Jacob en aan ons hun zaad, die zaligheid te schenken.

Geen ander doel dan die zaligheid stelt de waarachtige godsdienst zich voor, geene andere hervorming dan die, welke daartoe leidende is, verlangt God van ons. Wij wenschen daarom met u die twee gewigtige openbaringen nog wat nader te overwegen.

I. DE WET, DE WETGEVING OP SINAÏ.

De wet Gods, is de regel van Gods heiligheid, de huisregel Gods, de staatsregeling Gods. Daardoor leert God, hoe men in Zijn huis, het zij in den hemel, het zij op aarde verkeeren moet; hoe men zich in Zijne nabijheid gedragen moet; hoe men, van dezen Zijnen regel afwijkende, uit Zijn huis gezet wordt, uit Zijne nabijheid verwijderd wordt. God de Huisheer, onveranderlijk zijnde, wijkt nooit van Zijn huisregel af, die ook daarin bestaat, dat Hij geene ongeregeldheid en wanorde in Zijn eigen huis verdraagt; de ongeregelden doet Hij dadelijk Zijn zamenleven missen, buiten de deur zetten. Zijn regel is zonder uitzondering.

Gods wet, is dus de regel van Gods heiligheid, en Gods vloek tegen de overtreders van dien regel. Door Zijne wet aan menschen voor te stellen, doet God hun zien, hoe ver zij het er kunnen brengen, om de zaligheid, het eeuwige leven door hunne werken te verdienen. Daarvan heeft God eene proef genomen met onze vaderen op Sinai, Deut. 8 : 2. Door Mozes, Zijn dienstknecht, laat God aan Israël het voorstel doen, om naar Zijne wet, om met Hem naar Zijn regel te leven, Exod. 19: 1—7. Zonder zich een oogenblik te bedenken, nemen onze vaders dadelijk Gods voorstel aan; toen antwoordde al het volk gelijkelijk, al wat de Heer gesproken heeft, zullen wij doen, vs. 8, en toen Mozes spoedig daarop weder kwam, en aan het volk al de woorden des Heeren en de regten verhaalde: toen antwoordde al het volk met ééne stem, en zij zeiden, al wat de Heer gesproken heeft, zullen wij doen, Exod. 24:3. En wat doet Israël? Nadat Israël zich aldus plegtig met God verbonden heeft, om

heilig te worden als God, schrijft Mozes die wet in een boek, bouwt een altaar, en wijdt het wetverbond met offerbloed in, vs. 4—8. Daarop gaat Mozes wederom tot God op den berg, om van Hem nadere bevelen te ontvangen aangaande de tent, waarin Hij, God nu, ten gevolge van het gemaakte verbond, te midden van Israël komt wonen. Gods woning op aarde, moest gemaakt worden naar het voorbeeld van Gods woning in den hemel, die aan Mozes op den berg getoond werd, Exod. 25 : 40. Het standpunt van onze vaderen bij Sinai was dus: «*wij zullen de wet doen en leven*,» en wij merken hier in het voorbijgaan op, dat dit nog heden het stanpunt van de Synagoge is, die door het naleven der wet, door eigen deugdbetrachting, de zaligheid als loon naar werk wil verdienen. Het is nog altijd de voortzetting van hetzelfde werkheilige beginsel; de zondaar wil door zijn menschelijk doen, Goddelijk eeuwig leven verdienen.

En wat doet Israël nu gedurende de 40 dagen en 40 nachten waarin Mozes bij God op den berg bleef, dus nog binnen de 6 weken? dat meldt ons het verhaal, Exod. 32, waarvan wij thans wederom den draad opvatten. Israël maakt een gouden kalf, en zegt: «dat is Uw God, Israël, die u uit Egypte «heeft opgevoerd.» Israël doet dus juist het tegendeel van hetgeen het ondernomen heeft. Want aan het hoofd der wet, Exod. 20: 3, 4, 5, 22, 23, heeft God aan Israël verboden, 1°. om andere goden voor Zijn aangezigt te hebben, 2°. om gesneden beelden te maken, 3°. om zilveren en gouden goden te maken; en Israël maakt een gouden kalf, en zegt: «dat is mijn God.» Het einde van zulk een vermetel bestaan van den zondigen mensch, is heden nog niet anders dan voor 40 eeuwen; de omstandigheden veranderen, de mensch blijft dezelfde; door de poging om uit eigen kracht heilig als God te worden, werkt de zondige mensch zichzelven hoe langer hoe dieper in de zonde; en het einde van al zijn zwoegen is, dat hij, in plaats van heilig te worden als God, een gouden kalf maakt, en zegt: «dat is mijn God, daar«mede kan ik doen wat ik wil.» God echter blijft Dezelfde: Zijn regel is onveranderlijk; dat begrijpt Mozes, de middelaar

van het wetverbond ook; Mozes, die Israël lief heeft, die op Gods aanbod niet groot wil worden ten koste van Israël, tracht niet eens de zonde des volks te verbloemen bij God; hij zegt niet: «Ja, maar die wet is ook te moeijelijk voor «ons, wij zijn maar menschen, Gij moet wat door de vingers «zien, God.» o, Neen! Mozes weet zeer wel, dat de zondige mensch evenmin in staat is om een enkel gebod, ja ook het allerkleinste gebod te vervullen, als de gansche wet; omdat de gehoorzaamheid, die God in de wet eischt, geheel is, volkomen in gedachte, woord en daad; het minste inmengsel van zonde maakt die gehoorzaamheid voor eeuwig onmogelijk; stelt de overtreding reeds daar, nog vóór dat de gedachte tot woord en daad is ontwikkeld, (zie het 10e gebod, Exod. 20, 17) en brengt den zondigen mensch, die de naleving der wet onderneemt, onvermijdelijk onder den vloek der wet. Mozes spreekt niet eens van de wet, hij weet wel dat met de wet alles verloren is, maar wat doet hij? hij beroept zich op de belofte van God met eede aan onze vaderen gedaan, Exod. 32: 13. En Mozes wint zijn pleit voor Israël bij God: want toen berouwde het den Heer over het kwaad hetwelk Hij gesproken had, aan Zijn volk te zullen doen, vs. 14.

Nederlandsche Israëliten, wij raden u dus aan, om het voorbeeld van Mozes, van Daniël (9: 1—19), en alle geloovigen zonder uitzondering te volgen. Als alles bij u verloren is met de wet; als al uwe pogingen om u zelve heilig en zalig te maken, u blijken ijdel en te vergeefs te zijn; (en dit geschiedt gewis, indien gij uwe gedachten, woorden en daden houdt voor dien onbedriegelijken spiegel der waarheid, die ook de kleinste vlekken van uwe schoonste werken wederkaatst; voor den spiegel van Gods heiligheid, voor de wet van God, die zegt: «weest gij heilig want Ik, de Heer, Uw God ben heilig»), als de kans der wet bij u verkeken is, waagt dan de andere kans, en «zegt die waagt die wint;» want die het op God waagt, die wint in God, en overwint de wereld. Beroept u als Mozes en als alle geloovigen op de belofte Gods; als alles bij u verloren is, verliest u dan in God, verlaat u op Hem, geeft u op

genade over aan Hem; en wat ook rondom u krake en verga, klemt u aan Zijn woord vast, want Zijn woord is als Hij, eeuwig, en vergaat nimmermeer; en ieder die zich daarop verlaat, blijft in der eeuwigheid, leeft uit God en met God eeuwig, nu door geloof, weldra in aanschouwen. Want God Almagtig heeft uit eigene vrije beweging om niet en uit genade aan Abraham en aan zijn zaad, de wereld tot eene erfenis geschonken, het eeuwige leven in Zijne nabijheid toegezegd. Daarvan heeft Hij Zijn woord gegeven, dat woord is op aarde gebleven, dat woord is tot u gekomen, gij hebt het in uwe handen; dat woord houdt God aan ieder, die het behoudt zoo als hij het ontvangen heeft; ieder, die zich nu aan de belofte vasthoudt, ontvangt eenmaal het beloofde; maar ieder die nu de belofte versmaadt, verliest natuurlijk eenmaal voor eeuwig zijne aanspraak op het beloofde; want God die ons alles geeft, ons zichzelven geeft, laat zich van ons niet bespotten.

Eene derde kans, om zalig te worden, is er niet gegeven, en daar de kans der wet voor ons alle verkeken is, blijft er maar éene kans over; die raden wij u dan ook aan te wagen, d. i. aan God de eer te geven, die Hem toekomt, Hem te gelooven op Zijn woord. Want anders blijft gij in uwe zonde, sterft gij in uwe zonde, en wordt eeuwig niet welgelukzalig maar rampzalig. Want de dag nadert, waarop alle menschen voor Gods regterstoel verschijnen, waarop al hunne gedachten, woorden en daden in het licht Zijner heiligheid gesteld worden, en die dag is geen dag van genade en gratie. De dag van genade en gratie, die heden nog, voor u allen die dit leest, voortduurt, is dan afgeloopen, en vervangen door den dag des oordeels en der wraak Onzes Gods. Op dien beslissenden dag blijkt het, wie hier op aarde de goede kans gewaagd hebben, of zij die het op zichzelve, op hunne goede werken gewaagd hebben, of zij die het op Gods genade door het geloof gewaagd hebben.

Zij, die in God gelooven, weten reeds nu den afloop van dien dag, Gods woord zegt reeds nu tot hem die werkt: de mensch die deze dingen (der wet) doet, zal door (in)

dezelve leven, Levit. 18: 5. Ezech. 20: 11, 13, 21. Maar Gods woord zegt ook reeds nu, tot hem die werkt: vervloekt is ieder, die niet bevestigt de woorden dezer wet door het doen derzelve, Deut. 27: 28, 28: 15. Maar tot hem, die gelooft, zegt Gods woord, dat hij reeds nu regtvaardig is voor God: zijn geloof in God wordt hem reeds nu tot regtvaardigheid gerekend van God. De regtvaardige zal leven uit zijn geloof, zegt God reeds nu, Hab. 2, 4. En David, de man naar Gods hart, zegt Ps. 32 : 1. Welgelukzalig is hij, wiens overtreding is vergeven (van God) wiens zonde is bedekt (door God) 2. welgelukzalig is de mensch, wien de Heer (Zijn regter) de ongeregtigheid niet toerekent, en in wiens geest geen bedrog is, (want hij, die in God gelooft, heeft God lief, en de liefde Gods reinigt zijn hart van zonde, zijn geest van bedrog, maakt hem opregt). Als nu God Zijn regter niets op hem te zeggen heeft, hem zijne schuld kwijtscheldt, hem vrijspreekt, hem absolveert, wie zal dan nog wat te zeggen hebben?

Wij hebben gezien, hoe Mozes, nadat Israël alles verloren had met *de wet*, zich beroept op *de belofte*, die ouder is dan *de wet;* en hoe dit beroep van Moses voor Israël ingang vindt bij God. Hieruit blijkt, *dat de belofte, die ouder is dan de wet, de wet overleeft;* het spreekt van zelf dat wij hier *de bedeeling van het Sinaitische wetverbond* bedoelen; *de wet* op zich zelve genomen, is van denzelfden leefdtijd als de wetgever, God; eeuwig, onveranderlijk. Trachten wij deze waarheid nog nader te ontwikkelen. *De wet op Sinai gegeven* heeft *twee bestanddeelen*, welker juiste kennis en onderscheiding van het grootste gewigt is. I. Het eene bestanddeel is altijd van algemeene toepassing voor alle menschen op aarde; bevat de pligten van den mensch jegens God en zijn naasten; is de regel van regt en onregt; de stem des gewetens; *de schriftelijk-uitgedrukte zedelijke wet;* de ziel; het inwendige bestanddeel der wet. II. Het andere, het uitwendige bestanddeel, het ligchaam der wet, is van bijzondere toepassing voor sommige menschen in zekere gegevene omstandigheden op aarde

geplaatst, altijd met I. als een levend geheel verbonden. Deze wet bevat de pligten van den Israëliet jegens God en zijn naasten, wanneer God in Zijn huis, van Zijn volk, in Zijn land op aarde gediend wordt; *is de wet der theokratie*, der Godsregering op aarde; *de vereenigde wet van kerk en staat*; ook in dat opzigt wordt de wet II. eeuwig genoemd; zoodra namelijk de omstandigheden, waarop alleen de wet II. toepasselijk is, gegeven zijn, is die wet dadelijk in volle werking, van eeuwige toepassing; zij is echter facto (daadwerkelijk) opgeheven, bij het ontbreken dierzelfde omstandigheden, waarop zij alleen toepasselijk is; b. v. de eerdienst (culte), die daarvan het grootste gedeelte uitmaakt, is grootendeels onmogelijk buiten den tempel te Jerusalem, waar zij alleen door Leviten kan verrigt worden. Zoodra echter God wederom te Jerusalem in Zijn tempel door Israël Zijn volk gediend wordt, is de wet II. dadelijk wederom in volle werking, zie Jes. 66: 19—24, Ezech. H. 40—48, b. v. 43: 19—27, 46 enz. Die twee bestanddeelen der wet zijn zeer naauw zaamgewezen, en maken, wanneer zij beide in werking zijn, één levend geheel, uit ziel en ligchaam bestaande, uit *).

De oorzaak van Israëls mislukte onderneming bij Sinaï, ligt dus niet in een gebrek der wet, die heilig en goed is, maar zij ligt in het onheilige en slechte van Israël, dat de vervulling der heilige wet ondernomen heeft. Want in zijn onrein, zondig vleesch, heeft Israël ondernomen de gansche geregtigheid Gods te vervullen; van daar de ellendige afloop van zijne onderneming. Maar nogmaals de wet is heilig en goed, de wet is Goddelijk. Dat is zóó waar, dat wanneer God andermaal met Israël in verdrag treedt, Israël naar geen anderen regel dan naar die zelfde wet met God leven zal: de wet is dezelfde gebleven, maar Israël is nu veranderd, de wet bij Sinaï op steenen tafelen geschreven, wordt nu op de vleesschen tafelen hunner harten geschreven, Jer. 31: 31—34. Niet krach-

*) I kan wel zonder II bestaan, maar niet omgekeerd II zonder I, evenzeer als van een mensch, I de ziel wel zonder II het ligchaam, maar niet omgekeerd II het ligchaam zonder I de ziel kan bestaan.

tens een vleesschelijk, verderfelijk, onheilig levensbeginsel; maar krachtens een geestelijk, onverderfelijk, heilig, nieuw levensbeginsel, (namelijk de liefde Gods in hunne harten uitgestort) onderneemt Israël nu de naleving der wet. Die liefde maakt hen in staat, om God die liefde is, weder lief te hebben, Zijne geboden te bewaren (want daarin bestaat de liefde Gods). Het geestelijke leven Gods deelachtig geworden zijnde vervullen zij van zelve de geestelijke levenswet, die God in hunne harten geschreven heeft, en slagen nu in dezelfde onderneming die onzen vaderen zoo jammerlijk mislukt is.

Staan wij thans nog eenige oogenblikken stil bij die andere openbaring Gods, waarop wij u, naar het voorbeeld van Mozes, Daniël en alle geloovigen verwezen hebben.

II. DE BELOFTE.

Eenige kenmerken van die belofte, wenschen wij thans met u te beschouwen, en daarom stellen wij ons de volgende vragen ter beantwoording voor:

1. *Wie is de beloofde erfgenaam?*
2. *Welke is zijne betrekking tot de wet?*
3. *Wanneer komt hij?*
4. *Waardoor is hij onderscheiden van de overige erfgenamen?*
5. *Hoe wordt hij van God ontvangen?*
6. *Hoe wordt hij van de zijne ontvangen?*

1. *De beloofde erfgenaam.*

God, die aan onze vaderen, welke niet beter of slechter dan alle andere menschen waren, Deut. 26 : 5. Jos. 24 : 2, de erfenis der wereld en het eeuwige leven in Zijne nabijheid heeft toegezegd, heeft deze belofte met eede aan hen bevestigd, b. v. Gen. 22 : 15—18, aan hunne afstammelingen telkens herhaald, duidelijker omschreven, en eindelijk andermaal met eede bevestigd en bepaald op een zoon van het huis van David, van den stam van Judah, II Sam. 7 : 8—16, Ps. 89 : 21—38. Alle die beloften Gods loopen als zoo vele cirkelstralen uit op één middenpunt, één zaad, één zoon, één

mensch, die uit hen zal geboren worden. Die ééne mensch zal de beloofde erfgenaam zijn, hij zal de beloofde erfenis ontvangen voor zichzelven en voor allen, die even als Abraham onze vader in God gelooven. *Davids zoon is de beloofde erfgenaam uit Abrahams zaad.*

2. *De beloofde erfgenaam in zijne betrekking tot de wet.*

Tusschen de belofte Abrahams en de belofte Davids, is Israël, Abrahams zaad, onder de wet gekomen. Israël heeft er zich aan verbonden, om naar den regel van Gods heiligheid te leven, en zich mitsdien aan de gevolgen van de overtreding van dien regel onderworpen, zich onder den vloek der wet gebragt. Laat ons nu eens zien, hoe Israël in zijn land met God geleefd heeft. Ten gevolge van het Sinaïtische verbond, had God in de woestijn Zijne tent onder Israël opgeslagen, onder Israël getabernakeld; en later, toen Israël reeds gevestigd was in Zijn land, en nu niet meer in tenten maar in huizen woonde, heeft God ook Zijn huis te Jeruzalem gehad. Israël week echter gedurig van Gods regel af, God nogtans spaarde hem lang, daartoe had Hij hem ook het bloed op het altaar gegeven, ten einde daarmede door Levi Zijn priester telkens verzoening zou gedaan worden voor de ongeregelden, voor de zielen der Israëlieten die gezondigd hadden, Lev. 17 : 11; daardoor vernieuwden zij telkens wederom met God het verbond, waarvan zij door hunne zonde uitgevallen waren. Ja zelfs deed op Gods last de hoogepriester éénmaal 's jaars op den dag van Kipur, verzoening voor de kinderen Israëls van al hunne zonden, Lev. 16. Niettegenstaande al die voorregten, ja al die gemakkelijkheid, die God aan Zijn bondgenoot Israël gaf, gedroeg Israël zich echter zoo schandelijk, zoo goddeloos slecht jegens God, dat God eindelijk besloot om niet langer meer bij Israël te blijven wonen, te verhuizen en heen te gaan. Israël pleegde de afgrijsselijkste afgoderij, tot zelfs binnen in het huis Gods te Jeruzalem. Dat laat God zien aan Ezechiel, 8:15—18, en Ezechiel ziet vervolgens, H. 9—11, gedurende de laatste stuiptrekkingen van Judah's rijk, de

heerlijkheid Gods (kabod adonaj) heengaan uit den tempel, uit de stad, van de aarde zich opheffen, de aarde verlaten. Door Jeremia, een profeet die in denzelfden tijd leefde, getuigt God, dat Israël het verbond met Hem gebroken heeft, 11 : 1—14. Kort daarop verliest Israël dan ook zijn onafhankelijk volksbestaan. Van toen af heeft God Zijn koningrijk, het koningrijk der aarde, dat hij aan Israël gegeven had, overgegeven aan de heidenen; van toen af zijn de tijden der heidenen, die nog voortduren, begonnen; want tot heden toe zijn de heidenen in bezit van Israëls adellijk erfdeel op aarde. Tot bereiking echter van Zijn doel met Israël en met de wereld, behaagde het God, dat men Hem in tusschentijds wederom een huis zou bouwen te Jeruzalem; en dáár, wáár alleen de wettige godsdienst van Israël mogelijk was, is dezelve ook wederom gevierd, nadat God den geest van een heidenschen koning had opgewekt, om Hem een huis te Jeruzalen in Judaeä te bouwen, II Chron. 36 : 22, 23. met deze woorden wordt de schriftbundel des ouden verbonds naar de Joodsche, en alleen ware rangschikking der boeken der H. S. besloten. Die zigtbare heerlijkheid Gods keerde echter nooit weder in dien tempel, die is nog niet wedergekeerd op aarde, dit zal eerst later geschieden; Ezechiel, die haar zag heengaan, H. 9—11, ziet haar weder terugkeeren in dien nieuwen tempel die hem getoond werd, en die nog niet gebouwd is H. 43. Israël en zijn land bleef onder vreemd gebied.

Het beloofde zaad is dus onder den vloek der wet gebleven. Hoe zal die knoop doorgehakt worden? Dat verkondigt ons God door de profeten; hij, op wien de koningsbelofte is, op wien al de beloften der vaderen zijn, zal dien knoop doorhakken, *Davids zoon zal Abrahams zaad uit den vloek der wet verlossen, daarvan met zijn bloed uitkoopen.*

Hij, de beloofde erfgenaam, een dienaar der wet geworden, zal naar den regel van Gods heiligheid leven, de gansche geregtigheid der wet vervullen. Door deze zijne gehoorzaamheid blijft hij niet langer een dienstknecht, maar wordt hij vrij van de wet, en opentlijk verklaard de beloofde erf-

genaam te zijn. Vrij geworden van de wet, brengt hij zichzelven wederom op nieuw onder de wet, doch nu niet meer voor zich zelven, maar nu voor ons. Hij zal nu den vloek, die op Abrahams erfdeel, de wereld, ligt, dragen, en door dien te dragen, denzelven wegnemen; omdat de wet één vergrijp niet tweémaal straft. Israël zal hij uitkoopen uit den vloek der wet, door zelve een vloek der wet te worden.

Ten gevolge van dit zijn volbragte werk, kan God, zonder van Zijn regel af te wijken, zonder zich zelven te verloochenen, aan Israël zijne ongeregeldheid vergeven; met Israël een nieuw verbond sluiten, op welke wijze het Hem goeddunkt; en Jeremia verkondigt ons dan ook, dat God nu met Israël een nieuw en eeuwig verbond maakt, in tegenstelling van het oude, tijdelijke verbond op Sinaï, waardoor Israël zich onder den vloek der wet had gebragt. God schrijft nu Zijne wet in de harten der kinderen Israëls, hunne harten worden besneden; en alle, van de kleinste tot de grootste, kennen zij God, dienen zij God, Hun God, Jer. 31 : 31—34.

Een ander gevolg van die betoonde gehoorzaamheid van Abrahams zaad is, dat nu ook alle geslachten des aardrijks de belofte ontvangen, die God reeds aan Abraham onzen vader voor hen gedaan had, zij worden alle in den geloovigen Abraham gezegend, Gen. 12 : 3.

Ten einde de geroepene erfgenamen Gods, Joden en heidenen, de beloofde erfenis eenmaal met hem, den beloofden erfgenaam zouden kunnen aanvaarden; volbrengt hij voor allen, hetgeen niemand hunner alleen, hetgeen zij alle te zamen niet konden doen, en hetgeen noodwendig voor hen alle moest gedaan zijn, zou de aanvaarding, die nu voor hen onmogelijk was, eenmaal plaats kunnen grijpen. De beloofde erfgenaam neemt den hinderpaal, die daartoe vooraf moest uit den weg geruimd worden, voor alle weg. Want hij alleen draagt voor alle den vloek, waaronder zij alle waren: want om het vergrijp van Abrahams vader, Adam, in wiens lendenen het gansche menschdom, en dus ook Abraham en wij alle waren, toen Adam zijne hand ophief tegen God, was het gansche aardrijk vervloekt, Gen. 3 : 17.

De beloofde erfgenaam neemt den vloek der wereld weg, door zelf den vloek der wereld te dragen, door zelf een vloek der wet te worden.

Wat de verschillende betrekking van Israël en de overige volkeren der aarde tot de wet van God betreft, merken wij hier het volgende nog op. Bij Sinaï heeft God aan Israël Zijne wet voorgesteld, Israël heeft die wet aangenomen, en heeft zich daardoor onder den vloek dier wet gebragt; dit nu kan van geen ander volk op aarde gezegd worden; aan geen ander volk op aarde heeft God Zijne wet aldus voorgesteld, geen ander volk heeft die wet aangenomen, en geen ander volk is bijgevolg onder den vloek dier wet. Het is echter waarschijnlijk, dat elk ander volk, in gelijke omstandigheden geplaatst, niet anders zou gehandeld hebben; en zéker is het, dat elk ander volk, dat even als Israël, Gods wet zou aangenomen hebben, ook even als Israël, onder den vloek der wet zou zijn geraakt. Nu echter Israël bij Sinaï de wet Gods aangenomen heeft, en zich daardoor onder den vloek der wet gebragt heeft, plukken de overige volkeren der aarde daarvan de heerlijkste vruchten. Want niet slechts nam Israël op aarde Gods hemelwet aan, maar Israël heeft ook op aarde Gods hemelwet vervuld, in den persoon van den beloofden erfgenaam uit Israël, Davids zoon, Abrahams zaad.

De zaligheid der wereld is dus geheel en al volbragt binnen den kring van het Israëlitische volk; en de blijmaar van dat in Israël voor Israël en voor de gansche wereld volbragte heil, is van Gods wege, door herauten uit Israël, en inzonderheid door den Jood Paulus, aan alle volkeren der aarde verkondigd. In beide opzigten is dus de zaligheid der heidenen uit de Joden, in beide opzigten dus zijn de heidenen de schuldenaars der Joden. Israël heeft op aarde Gods levensbelofte ontvangen, Israël heeft op aarde Gods levenswet vervuld, en heeft zich daardoor bekwaam gemaakt om het beloofde geschenk Gods te aanvaarden. Een Jood heeft op aarde den weg naar den hemel geöpend voor Joden en heidenen. Gods hemelwet moest noodwendig door een

mensch op aarde vervuld zijn, zou ooit een eenig mensch, die op aarde een onheilige zondaar was geweest, eenmaal eeuwig in den hemel bij God, die Heilig is, kunnen wonen. En onreine zondaars in Gods oog zijn wij allen, die uit onreine zondaars geboren zijn. Ja zelfs de man naar Gods hart, David de Koning, maakte daarop geen uitzondering, zie psalm 51: 7.

3. *De beloofde erfgenaam komt, voor de verwoesting van den tweeden tempel te Jerusalem.*

Ná de verwoesting van den eersten tempel, tégen het einde van de Babylonische gevangenschap, vóór den opbouw van den tweeden tempel, bad Daniël zoo dringend tot God voor Zijne stad en voor Zijn volk die naar Zijn naam genoemd waren, 9: 1—19, dat God uit den hemel Zijn engel Gabriël met de volgende boodschap aan Daniël zond, vs. 20—27. aldaar vs. 24. «Zeventig weken zijn bepaald over uw volk en over uwe heilige stad, om de overtreding te sluiten, en om de zonde te verzegelen, en om de ongeregtigheid te verzoenen, en om de eeuwige geregtigheid te brengen, en om het gezigt en den profeet te verzegelen, en om het heilige der heiligen te zalven.» De beloofde erfgenaam zal dus zijn noodig voorbereidingswerk, ten einde de overige geroepene erfgenamen, de beloofde erfenis eenmaal met hem zouden kunnen aanvaarden, verrigten, nog vóór de verwoesting van den tempel te Jerusalem, waarin jaarlijksch eenmaal op den Verzoendag *Kipur* verzoening voor al de zonden van de kinderen Israëls naar de wet gedaan werd, Levit. 16 : 34. Die eene eeuwige Kipur op eenmaal eens vooral door hem gevonden zijnde, zal al die vroegere, voorloopige, tijdelijke, jaarlijksche verzoeningen der wet, die nu overbodig worden, voor goed vervangen. En dit is ook werkelijk geschied, want 40 jaar, nadat God het woord van Daniël vervuld had, was reeds de tempel te Jerusalem, waar alleen de vroegere verzoeningen der wet konden en mogten geschieden, verwoest door de Romeinen. En nu zijn de leden der Synagoge, die van die éene eeuwige verzoening niet willen weten, sedert al dien tijd zonder

verzoening; zij sterven in hunne zonde zonder verzoening. Want den dag van Kipur, zoo als zij dien thans vieren, is een Verzoendag zonder Verzoening, die buitendien niet weinig ontsierd wordt door de goddelooze synagogale absolutie, door het driewerf herhaalde *kol nidré*, waarmede men dien dag aanvangt.

4. *De beloofde erfgenaam is onderscheiden van de overige erfgenamen.*

De beloofde erfgenaam, mensch, geheel mensch, ons menschen in alles gelijk, is nog iets, waardoor hij van ons, van alle andere menschen verschilt, waarin geen van ons, geen ander mensch hem gelijk is. De beloofde erfgenaam, Abrahams zaad, Israëliet, Jood, Davids zoon, 's menschen zoon, mensch, is God, *de Heer Onze geregtigheid* (adonaj tsidkenu) want met dien naam zegt Jeremia zal men Davids regtvaardige spruit noemen, 23: 5, 6. *). De beloofde erfgenaam is dus Godmensch, God in vleesch geopenbaard, God en mensch, Gods zoon en Davids zoon; Gods woord aan Abraham gegeven, mensch geworden in Davids zoon; dat is het nieuws, dat God naar het woord van denzelfden Jeremia 31: 22. op aarde geschapen heeft, de vrouw heeft den man omringd, rondom omvangen, rondom omgeven (*tesobeb*); het maagdelijke huis van David heeft

*) De bouwmeesters der Synagoge, die sedert 18 eeuwen er nog niet toe hebben kunnen besluiten, om van hunne troonen op te staan, ten einde voor den Heiligen Israëls te gaan nederknielen, den Heer en Zijn Gezalfden in Zijn tempel te gaan aanbidden, zijn vreesselijk in de weer met deze text; zij weten zich daaruit volstrekt niet anders te redden dan door theologische kunstgrepen, die, hoe behendig ook, zeker wel niet eerlijk kunnen genoemd worden. B. v. de Heer ANSPACH, a. w. pag. 45, verandert hier Gods woord door de inlassching van ééne letter, de Heer A. schrijft nog wel cursijf aldus, *de Heere onzer geregtigheid.* Sterker bewijs vóór de waarheid van Jeremia's woord, kon door de tegenstanders dier waarheid wel niet geleverd worden. De waarheid *God geopenbaard in vleesch* kan door hen niet anders wederlegd worden, dan door opzettelijke verdraaijing en vervalsching van Gods Heilig woord. Die goddelijke waarheid is dus even onwederlegbaar voor de bouwmeesters der Joodsche synagoge als voor die der Groninger synagoge.

zijn zoon gebaard, Imanuël, God met ons, Jes. 7: 14. God die te voren Zijne tent onder Israël opsloeg, heeft nu ook Zijne tent in Israël opgeslagen, God heeft in Sems tenten gewoond, gelijk Noäch de regtvaardige, de overlevende bewoner van de oude wereld, reeds in deze wereld geprofeteerd heeft, Gen. 9: 27.

Hierdoor, door die wezens-vereeniging, door die wezenseenheid van God en mensch in den beloofden erfgenaam, wordt het begrijpelijk, hoe één mensch alles voor alle andere menschen volbrengen kan; hoe hij alleen voor aller zonden boeten kan; hoe hij alleen voor allen en in alles bij God voldoen kan. Dat Gods zoon, naar Gods regel leeft, is wel niet onbegrijpelijk, het tegendeel zou onbegrijpelijk, eene goddelijke onmogelijkheid zijn. Maar nu Gods zoon ook 'smenschenzoon is, en Gods zoon het als 's menschenzoon op zich neemt, om voor alle andere menschen bij God te voldoen, dan volbrengt hij ook zijn werk. En als het Zijn Vader behaagt om hem te verbrijzelen, als hij zijne ziel tot een schuldoffer, zijn bloed tot een *asham* brengt voor de zonde van zijn volk, voor de zonde van Adam, voor de zonde van de wereld, dan, is het volbragt. Vader en zoon die één zijn, zijn het ook ééns om ons te verlossen, het slagtoffer voor onze zonde is geveld, het heilige vuur van Gods toorn tegen onze zonde is uitgebluscht in het bloed van Gods Eigen Zoon, die ook zijn laatste druppel bloed voor ons gegeven heeft. Nog vóór de verwoesting van den tempel te Jerusalem, heeft de Zoon voor ons eene eeuwige verzoening bij den Vader gevonden, de straf, die ons den vrede van God aanbrengt, was op hem, den beloofden erfgenaam, en door zijne striemen worden wij genezen, Jes. 53. Het is volbragt, en de overige menschen hetzij Joden, hetzij Heidenen, behoeven nu niets anders meer, om bij God in Zijn huis ontvangen te worden, dan de voorspraak van Gods zoon; en die voorspraak schenkt Gods Zoon aan alle, die er Hem om vragen; ja Zijne voorspraak bij den Vader biedt Hij aan ieder zonder onderscheid aan. Alleen zij blijven van die goddelijke welgelukzaligheid

verstoken: 1°. die het nog altoos liever willen beproeven, om door hunne eigene goede werken, eigenwillige godsdienst, enz. zalig te worden; 2°. die de genieting der zonde, de zaligheid dezer wereld boven alles liefhebbende, om God niet denken; of 3°. die onder welk ander voorwendsel dan ook, van den geopenden weg tot God in Zijn huis geen gebruik verkiezen te maken; zij alleen worden hiér niet Godsdienstig hervormd en zullen dáár God niet zien.

De beloofde erfgenaam, Gods zoon en 's menschen zoon, is als zoodanig ook erfgenaam van hemel en aarde; en zij die, als Abraham onze vader in God gelooven, zijn zijne mede-erfgenamen van hemel en aarde. De Joden, echter, die niet wandelen in de voetstappen des geloofs van Abraham onzen vader, hebben geen deel aan de hemelsche erfenis; hunne voorregten, hun' adel zijn alleen voor de aarde, en strekken zich niet verder uit dan de aarde, en daarmede is het voor altoos met hen afgeloopen, wanneer hun levensdraad hier op aarde wordt afgesneden: 1°. Vele dus, die van hemelschen adel op aarde zijn geweest, zijn niet van hemelschen adel in den hemel; namelijk, de ongeloovige Israëliten. 2°. Vele die op aarde niet van hemelschen adel zijn geweest, zijn van hemelschen adel in den hemel: de heidenen, Abrahams zaad door het geloof. 3°. Zeer vele zijn noch in hemel noch op aarde van hemelschen adel: de ongeloovige heidenen. 4°. De beloofde erfgenaam, en alle geloovige Israëliten zijn in hemel en op aarde van hemelschen adel. De ruimte van ons bestek laat ons niet toe: hier nog uit te wijden over het gewigtige onderwerp van *de hemelsche erfenis en van het hemelsche volk Gods*: het zij thans genoeg het hier aangewezen te hebben, en de aandacht gerigt te hebben op hem, die het middenpunt van beide is, op *den beloofden erfgenaam van hemel en aarde.*

5. *De beloofde erfgenaam ontvangt van God de beloofde erfenis.*

De beloofde erfgenaam is niet beschaamd in zijne hoop geworden. Nadat hij zijne ziel tot een schuldoffer gesteld

heeft, ten einde al de geroepene erfgenamen eenmaal met hem de beloofde erfenis zouden kunnen aanvaarden, heeft God in den hemel zijn werk bekroond; aan den beloofden erfgenaam de beloofde erfenis geschonken, Daniël 7:13, 14. In hem heeft God een aanvang gemaakt met de nieuwe onverderfelijke schepping, met de opstanding uit de dooden; daarvan is hij de eersteling geworden, de eerstgeborene dergene die ontslapen zijn; het hoofd van een nieuw menschengeslacht dat opstaat, dat geboren wordt uit de dooden, de tweede Adam, de hemelsche mensch.

De opstanding uit de dooden is het fondament van het eeuwige Gods huis in Israël en in de wereld opgerigt *). Daarin was de hoop der ouden, en daaruit wordt het duidelijk, hoe Abraham en zoo veel andere erfgenamen Gods op aarde niets ontvangen hebbende gestorven zijn, en nogtans erfgenamen Gods gebleven zijn. Zij zullen opstaan uit de dooden en met nieuwe onverderfelijke ligchamen bekleed op Gods dag, uit Gods hand, Gods geschenk ontvangen, ingaan in Zijne heerlijkheid.

Ten einde vooraf nog ieder in de gelegenheid te stellen, om mede deel te nemen in de eeuwige vreugde aan dien heerlijken dag, heeft God dien dag nog uitgesteld. De heilaanbrenger, de beloofde erfgenaam is weder heengegaan van de aarde; na vooraf zijn woord gelaten te hebben aan

---

*) In *de opstanding uit de dooden* en niet in de leer *der onsterfelijkheid van de ziel* was en is nog de verwachting der geloovige Israëliten. De leer van *de onsterfelijkheid van de ziel* behoefden de heidenen waarlijk niet van de Joden te ontvangen. Plato kende die reeds lang te voren, en nog veel vroeger dan Plato, Homerus en zoo veel andere. Maar de waarheid, waarvan geen poëet, geen filosoof buiten Israël ooit gedroomd heeft; en die God alleen aan Israël, en eerst later uit en door Israël aan de wereld ontdekt heeft, is *de opstanding uit de dooden*, de nieuwe onverderfelijke schepping, het nieuwe hemelsche menschengeslacht, dat geboren uit de dooden niet meer sterft en eeuwig leeft met God. Deze waarheid, wel verre van door de filosofen gevonden te zijn, blijft tot heden toe in hunne oogen, evenzeer als elk ander deel van de Jerusalemsche leer, de grootste dwaasheid, eene belagchelijke zaak, een aanstoot en eene ergernis, ja onfilosofisch.

zijne getuigen op aarde, aan welke hij voor zijn vertrek den last heeft gegeven, om nu met dit zijn woord, met deze zijne blijmaar heen te gaan in de geheele wereld, om daarmede, van zijnentwege in Gods naam alle menschen overal en alom te gaan uitnoodigen, om mede deel te ontvangen aan het beloofde erfdeel van Abraham. Zijne getuigen door hem geheel toegerust met kracht uit de hoogte tot dit gewigtige werk, zijn heengegaan, en hebben hunnen last volbragt.

En, van dat oogenblik af tot heden toe, laat God hetzelfde nog aan aan alle menschen weten; alle menschen zonder uitzondering, en ook nog heden, u, mijne lezers uitnoodigen en verzoeken om bij Hem in Zijn huis te komen wonen; Hij laat ons weten, dat wij maar gerust moeten komen, in den naam van den beloofden erfgenaam; dat niets ons behoeft terug te houden; dat de beloofde erfgenaam alles, wat wij Hem schuldig waren, voor ons bij Hem afgedaan heeft; dat er plaats genoeg voor ons allen in Zijn huis is; en Hij verzekert ons dat alle die naar luid van deze Zijne uitnoodiging in den naam van den beloofden erfgenaam komen, op een goed onthaal in Zijn huis kunnen rekenen.

Zijn heerlijke dag breekt eerst dan aan, wanneer Zijne uitnoodiging tot alle gekomen is, wanneer het gezelschap Gods voltallig is. Die dag breekt aan, wanneer al de genoodigden, die de uitnoodiging aangenomen hebbende zich aan den regel der uitnoodiging gehouden hebben, verzazameld zijn; namelijk alle, die in den loop van zestig eeuwen even als Abraham onze vader in God geloofd hebbende, de zaligheid der toekomende wereld boven de zaligheid dezer wereld verkozen hebben, zich tot God bekeerd en de zonde verzaakt hebben, op aarde als hemelburgers en dus als vreemdelingen geleefd hebben, op aarde Godsdienstig hervormd zijn geworden voor den hemel.

Wanneer hun getal vergaderd en vol is, dan breekt voor allen op één oogenblik het heerlijke tijdstip aan, waarop God Zijne languitgestelde belofte aan Abraham en aan zijn zaad eindelijk vervult. Dan aanvaarden alle erfgenamen Gods te

gelijk de beloofde erfenis. De hemel en de aarde zijn vereenigd, en het middenpunt van beide is Jerusalem, de stad Gods, de stad des grooten Konings; de heerlijkheid Gods (*kabod adonaj*) rust op Gods heiligen berg, die dan verheven is boven alle bergen der aarde, Jes. 2: 2. Micha 4: 1. Zij verspreidt zich van daar over de gansche aarde, zoo dat de heerlijkheid Gods de aarde, gelijk de wateren den bodem van de zee, bedekt, alsdan zal de aarde vol zijn van kennis des Heeren, Jes. 11: 9. Hab. 2: 14. Numeri 14: 21. Davids zoon zit op Davids troon te Jerusalem, hij zit daar omringd van al zijne mede-erfgenamen, die nu als hij opgestaan uit de dooden niet meer sterven; hij zit daar te midden van zijn volk Israël, de XII geslachten Jacobs, die nu als heeren in hun land wonen; en alle volkeren der aarde komen om den Koning, den Heer der heirscharen te Jerusalem in Zijn tempel te aanbidden. Inmiddels zit Davids zoon, even als eertijds Josef, buiten weten zijner broeders op aarde, op een anderen troon, en bekleedt daarop de eereplaats. Davids zoon zit aan Gods regterhand in de hoogste hemelen, gelijk David zijn vader hem in zijne lendenen dragende, reeds duizend jaren vooraf van hem zong, Ps 110, 1. De Heer heeft tot mijn heer gesproken, zit aan mijne regterhand, tot dat ik uwe vijanden zal gezet hebben tot een voetbank uwer voeten. Dit laatste is nog niet geschied, hij zit ook nu nog in den hemel buiten weten zijner broeders op aarde; want:

6. *De beloofde erfgenaam is van de zijnen op aarde verworpen.*

Tot heden toe kennen onze meeste broeders op aarde onzen hooggezeten broeder uit Judah nog niet. Toen hij, de beloofde erfgenaam op aarde als een nederige dienstknecht is gekomen, hebben ook maar zeer weinige onzer broeders hem erkend. Hij had ook toen geen voorkomen of aanzien dat men hem zou begeerd hebben, Jes. 53, een man van smarten en krankheden, een arm man, die geen plaats had op aarde om zijn hoofd neder te leggen. Hij is dan ook zeer slecht ontvangen in ons land. Sommigen, wel

is waar, werden geboeid door de aangename woorden die hij sprak; maar bij de meesten duurd dat niet lang, want hij sprak de waarheid, hij noemde de zaken bij hun naam, zonde noemde hij zonde, en omdat de meeste menschen er zich op toelegden om hunne zonde mooi te maken, werden zij zeer boos tegen hem, die dit niet deed; dat konden hem zij maar niet vergeven.

Het arme volkje, het gepeupel, de geringe menschen die bitter verwaarloosd waren van de geestelijken in die dagen, liepen hem overal na, om van hem genezen te worden, want zelve onze krankheden dragende genas hij die van anderen, voor niet, door zijn woord.

De aanzienlijken des lands lieten zich bijna in het geheel niet met hem in; sommigen bespotten hem, anderen hielden hem voor een gemoedelijken dweeper, voor iemand die te beklagen was, die het misschien wél meende, maar die beter zou doen om zich maar stil te houden.

De geestelijken integendeel, lieten zich zeer veel met hem in; de hoogere en lagere kerkelijke kollegiën in Judah waren woedend en berstten van spijt, toen daar een arme timmerman van Nazareth, een vreemdeling die geen vast domicilie op aarde had, kwam, en hen, de hooggezetenen, de weleerwaarden, de zeerweleerwaarden, de hoogweleerwaarden van hunne troonen bonsde met zijn eenvoudig woord. Van het eerste oogenblik zijner openbare optreding af, zagen zij dadelijk het gevaar in, dat hen, dat den geheelen geestelijken stand bedreigde. Daarom waren dadelijk al hunne pogingen alleen daarheen gerigt, om hunne plaatsen maar te bezwaren, om hunne hooge positie maar niet te verliezen, om hunne traktementen maar te behouden; hunne oogen waren daarop zoo standvastig gerigt, dat zij, voor alle andere zaken blind, in hem, den profeet uit Galilaëa, de belofte Gods ligchamelijk voor hunne oogen aanwezig hebbende, niet erkenden. De Synagoge leverde hem over aan de politie, en de Romeinsche politie executeerde hem *), de Heilige Israëls werd

*) Die beide ligchamen, *de Synagoge en de politie*, ook al zijn zij niet zamen gehuwd, plegen, wanneer hunne staatkunde het medebrengt om

een galgebrok; versmaad van de wereld, uitgeworpen van Joden en Heidenen, vervloekt van God, werd hij een *taloej*; want het staat in Gods wet, Deut. 21: 23, vervloekt van God, (eene goddelijke vervloeking) is een gehangene, *ki kilelath elohim taloej.* Maar dat moest zoo zijn, de schrift moest vervuld worden; God heeft het zoo geschikt, en God heeft het goed voor ons allen geschikt; want door die schikking van God, heeft de beloofde erfgenaam uit Israël, een mensch, den vloek Gods, die op ons, op Israël en de wereld lag, van ons allen weggenomen; nu hij zelve van God vervloekt, in het graf en in de hel nedergedaald, van het graf en de hel niet is kunnen gehouden worden. Want, omdat hij op aarde geen onregt had gedaan, en er geen bedrog in zijn mond was geweest, Jes. 53: 9, heeft de hel geen vat, geen magt op hem gehad; en de beloofde erfgenaam heeft de hel en het graf overwonnen, is doorgebroken op aarde, levend opgestaan uit de dooden, leeft hij nu eeuwig en sterft niet meer. Hij is de nieuwe mensch, de aanvang, het hoofd van een nieuw onverderfelijk menschengeslacht geworden, de tweede Adam.

En thans kan ieder mensch het zij Jood, het zij Heiden

---

zamen op een goeden voet te leven (b. v. om te zamen het volk in bedwang te houden) gaarne aan elkander zulke wederkeerige diensten te betoonen. In het jaar 1835, *verzocht de Synode van de Nederlandsche Hervormde kerk Z. E. den Minister van Eeredienst dringend, om Z. E. tusschenkomst en veelvermogende pogingen aan te wenden bij Z. E. den Minister van Justitie*, ten einde van wege laatstgemelden *eene krachtige* aanschrijving mogt worden uitgevaardigd aan *de Officieren* en *Ambtenaren* onder deszelfs ministerieël departement; *met name* in de provinciën Groningen en Drenthe behoorende; *ten einde ook zonder afwachting van aangifte van eenige contraventie tegen de bestaande wetten, met allen ijver werkzaam te zijn, ter handhaving der artikelen* 291 *tot* 294 *van het Strafwetboek van dit Koningrijk.* Ten gevolge van de ontstane afscheiding, en het houden der godsdienstige bijeenkomsten der afgescheidenen deed de Synode dit verzoek aan de justitie; en de justitie deed toen, wat de Synode verzocht, de justitie doet dit echter nu minder; niet op verzoek der Synode echter heeft zij dit haar gedrag veranderd, o neen, maar op verzoek der Regering, sedert de troonsbestijging van Z. M. onzen tegenwoordigen Koning Willem II.

bevrijd van den vloek Gods, door hem den vloekdrager en den vloekwegnemer tot het ongestoorde genot van Abrahams erfdeel, de wereld geraken, nu door geloof weldra in aanschouwen. Want hij, de beloofde erfgenaam, heeft eens vooral voor ons allen alles bij God volbragt, de tijdelijke en de eeuwige straf onzer zonde heeft hij in zijn ligchaam en in zijne ziel gedragen.

De beloofde erfgenaam heeft op aarde voor ons alle den toegang geopend tot God in Zijn huis in den hemel. Dat is de hemelsche leer die hij op aarde gebragt en gelaten heeft.

1. *God is geest.*
2. *En die Hem aanbidden, moeten Hem in geest en in waarheid aanbidden; dat zijn de ware aanbidders die den Vader* (God, die geest is) *aanbidden.*
3. *Want ook de Vader zoekt de zoodanige, die Hem aanbidden.*

Die godsdienst leert hij aan Joden en Heidenen; tot zulk eene godsdienstige hervorming noodigt hij beide uit; de verzameling van die aanbidders is zijne gemeente; zij alle zijn zijne broeders en zusters; door het geloof in hem kinderen van den Allerhoogsten God. In geest en in waarheid wil God in den hemel aangebeden worden op aarde van Zijne ware aanbidders. Niets anders, niets meer of niets minder verlangt God van ons, ook dan wanneer Hij, zoo als thans, niet zigtbaar op aarde is. Ook thans heeft ieder geloovige op aarde het zij Jood, het zij Heiden toegang in den hemel tot God, die geest is. Door onzen hoogepriester aan Zijne regterhand, Davids zoon in den hemel, geeft God bij dag en bij nacht gehoor aan ieder, die tot Hem komt. *De zaligheid voor Jood en Heiden is in geen anderen naam onder den hemel als in zijn naam, in den naam van* JESUS CHRISTUS.....

— Weg, weg, met hem! roept daar iemand, weg met zulk eenen van de aarde! hij is een proselytmaker, hij wil ons verleiden om over te loopen tot eene der erkende Christelijke kerken. Nu, daar ziet het er waarlijk ook zoo mooi niet uit, dan blijf ik nog veel liever in mijne oude Synagoge,

het zou nog te bezien staan, waar men beter huis houdt, bij ons of bij hen, b. v. bij de Protestanten, daar is het een regte warboel, zij schijnen het maar omtrent één ding eene zijn, d. i. dat zij alle zeer boos zijn tegen hunne oude grijze moeder van Rome; maar dat is dan ook letterlijk de eenige zaak waarin zij overeenstemmen, en overigens is het bij hen *zoo veel hoofden zoo veel zinnen;* wie mag daar uit wijs worden; en naar de vruchten te oordeelen, wint onze Synagoge het nog bij hunne kerken af.

— Gij hebt mij nu reeds zoo lang aangehoord, hoor mij dan nog wat langer aan. Een eerlijke proselijtmaker ben ik, dat heb ik u reeds gezegd, de waarheid wensch ik te bevorderen, daarvoor te leven en te sterven. En, wat nu uwe vrees voor die kerken betreft, stel u daaromtrent volkomen gerust, ik behoor tot geene derzelve. Ik ben, wel is waar, in de Nederlandsche hervormde kerk geweest, maar dat is al lang geleden; sedert lang heb ik haar reeds verlaten, haar de dienst opgezegd, haar mijn schriftelijk afscheid gegeven. Hoor hoe ik er in kwam, en hoe ik er weder uitkwam. In den beginne, toen ik God had leeren kennen uit Zijn woord, had ik ook terstond het besluit opgevat om Hem te dienen naar Zijn woord, naar Zijnen wil uitgedrukt in Zijn woord; ik verliet de Joodsche Synagoge, waarin men God, niet naar Zijn woord, maar naar de overleveringen der menschen dient; die eerste stap was goed; daarover heb ik nog nooit geen berouw gehad. Toen ging ik naar de N. H. kerk, die tweede stap was niet goed, daarover heb ik later veel berouw gehad. Omdat ik Christus had leeren kennen, meende ik nu ook, dat ik lid van eene der naar hem genoemde Christelijke kerken moest worden. Uit hare beschrijving, hare gedrukte geloofsbelijdenis, scheen mij de N. H. kerk de beste te zijn, men had mij buitendien uitgenoodigd om daarin te komen, met nagenoeg de volgende beweegredenen, men zeide: «het is hier wel gebrekkig, maar, het is dan «toch bewoonbaar, wij zijn er ook in, en wij houden het er «nog in uit, enz.» Nu, ik had toen nog geen ondervinding van kerken, en ik volgde maar het voorbeeld van andere

menschen. Die laakbare volgzaamheid kwam mij helaas later duur te staan, o, ik heb er het leven haast bij ingeschoten, en hals over kop ben ik er al sedert lang, zoo hard als ik maar kon, weder uitgeloopen. Daaruit nog bij tijds ontkomen, voegde ik mij bij andere, die reeds vroeger uit dat groote gebouw verjaagd en gevlugt waren, *de afgescheidenen*, deze waren toen bezig om hun nieuwe huis te bouwen. Bij hen hield ik het echter ook niet lang uit, want zij bouwden hun eeuwig huis, zoo niet geheel, ten minste grootendeels uit oude bouwstoffen, uit Dordsche afbraak; te vergeefs drong ik er bij de bouwmeesters op aan, dat zij toch hun eeuwig huis geheel uit Israëlitische bouwstoffen zouden oprigten «want anders» zeide ik «wordt uw nieuwe «huis dadelijk weder bouwvallig,» maar daar was niet aan te doen, half Jerusalemsche en half Dordsche bouwstof wilde men wel, maar anders niet; men begon mij ook al spoedig lastig en onaangenaam te vinden, en toen ik zag dat men doof voor mijne aanmerkingen was, liet ik hen verder hun huis alleen bouwen; en ik verliet hen, om mijn eeuwig huis te bouwen «want» dacht ik «liever alleen, als het niet «anders kan, mijn eeuwig huis gebouwd, dan in groot gezel«schap een nieuw bouwvallig huis opgerigt.»

Nu zal ik, u, Israëliten, toch wel niet uitnoodigen, om in een huis te komen wonen, waarin ik het zelf niet heb kunnen uithouden, dat zou niet menschlievend, geene aanbeveling van mijne leer zijn. Neen, door smartelijke ondervinding geleerd, kan ik u nu zeggen, dat het in die huizen niet beter is dan in uwe synagoge, maar dat het er duizendmaal erger is; en daarom, niet om er in te komen, maar wel om er uit te blijven, noodig ik u uit, en dat wel allerdringendst; gij zoudt er welligt niet zoo gemakkelijk weder uitkomen als ik, ik ben er nog ter naauwernood op levensgevaar uit gered, daarvoor dank ik God nog elken dag.

— Nu, zoo iets heb ik nog nooit gehoord, nu begrijp ik er niets meer van, gij zijt een Jood, gij gelooft in Christus, en gij wilt niets te doen hebben met de erkende Christelijke kerken

in Nederland, nu, dan wil ik u nog wel een oogenblik langer aanhooren, dat moet gij mij eens verklaren.

— O, dat is zeer eenvoudig, eertijds was ik in dezelfde meening, waarin gij nu zijt, die mij, omdat ik u Christus verkondig, proselytmaker heet, en mij beschuldigt van u te willen doen overloopen tot eene der erkende Christelijke kerken; hieruit blijkt, dat gij Christus en die kerken voor één houdt; wel nu, juist daarin bestond destijds ook mijne schroomelijke dwaling, waarvan ik nu, God dank, door schade en schande geleerd, voor goed genezen ben. Ik meende toen ook dat de Christenen in Nederland, volgers, leerlingen van Christus waren. Maar om van die dwaling genezen te worden, is mijn verblijf in de N. H. kerk al zeer nuttig geweest. En waarlijk de N. H. kerk is nog de slechtste kerk niet, althans wat haar geloof op het papier, in hare gedrukte kerkboeken betreft. Het spijt mij dan nu van achteren ook niet, om er eens regt in geweest te zijn; een vreemdeling leert nooit zoo goed al de bijzonderheden van een huis en van het huisselijke leven daarin kennen, als iemand die er eens een poosje in woont, en twéé jaar min twéé dagen ben ik in de N. H. kerk geweest. Weet gij nu wat ik uit dat verblijf geleerd heb?

1o. Dat ik maar van Synagoge veranderd was, en dat Synagoge voor Synagoge, mijne oude Joodsche Synagoge nog minder erg is dan al die andere nieuwe Synagoges.

2o. Dat ik voor altoos genoeg heb aan Synagoges van menschen, en daar ik nu dadelijk zonder omweg kan gaan tot God, die geest is, en die in geest en in waarheid wil aangebeden worden, heb ik voor goed al die kromme wegen verlaten; ik ga veel liever met een of twee geestelijke waarachtige aanbidders Gods, den regten weg tot God in den hemel, dan met den grooten hoop langs kronkelpaden waarvan men het einde niet ziet.

3o. Dat Nederland vol Christenen is, maar dat het getal van Christus leerlingen in Nederland zeer gering is.

— Nu ja, dat is gemakkelijk gezegd.

— En ook even gemakkelijk bewezen. Christus zegt:

die mij lief heeft, bewaart mijne geboden; mijne moeder en mijne broeders zijn deze, die Godswoord hooren en dat doen. Hieruit volgt, dat niet hij, Christus leerling is, die den mond vol van Christus heeft, die eene schoone godsdienstige redevoering kan houden over Christus, die veel spreekt van zijne bekeeringsgeschiedenis, die veel op heeft met zijn Christelijk gevoel, met zijne Christelijke werkzaamheden, die Christelijke genootschappen oprigt, enz., o neen, Christus zegt: vele zullen te dien dage (des oordeels) komen en tot mij zeggen. Heer, Heer, zullen wij niet ingaan in uw rijk? wij hebben in uw naam geprofeteerd, wij hebben in uw naam duivelen uitgeworpen, wij hebben in uw naam groote krachten gedaan, wij . . . en dan zal Ik hen opentlijk aanzeggen: Ik heb u nooit gekend, Ik weet niet vanwaar gij zijt, gaat weg van mij, alle, gij werkers der ongeregtigheid.

Maar hij, is Christus leerling, die zijn woord hoort en dat doet, die zijn geloof uitdrukt niet in praten maar in daden, in zijn geheele leven; hij is Christus leerling, die God lief heeft boven alles, en zijn naasten als zichzelven; die zelfs zijne vijanden lief heeft, die zegent degene die hem vervloeken, die bidt voor degene die lasterende allerhande kwaad van hem spreken; die, als Mozes zijn eigen eer niet zoekt, maar de eer van God zoekt; die, als Mozes de smaadheid van Christus grooteren rijkdom acht te zijn dan de schatten van Egypte; die Gode geeft wat Godes is, den Keizer wat des Keizers is: die zich i. e. w. in zijne huisselijke en maatschappelijke betrekkingen zoodanig gedraagt, dat God er door verheerlijkt wordt. Hij is Christus leerling, die een getrouwe schildwacht is, op de post, waarop God hem heeft gezet, getrouw zelfs al wordt hij doodgeschoten op zijn post; die dood is voor hem slechts de aflossing van een zondig en doodelijk ligchaam; en op den dag der groote revue Gods, staat hij weder op zijn post, sterft niet meer, en leeft eeuwig bij God, want hij ontvangt alsdan van God, de kroon des levens. Maar op die revue wordt niemand aldus bekroond die op aarde levend van zijn post is weggeloopen,

niemand, die geweigerd heeft op aarde dienst te nemen in het leger van Gods zoon; niemand, die zich in zijne dienst niet naar zijn dienstregel in zijn boek beschreven gedragen heeft; met den getrouwen hoofdman ontvangen alleen de getrouwe krijgsknechten de kroon der overwinning uit Gods hand; de ontrouwe krijgsknechten worden alle zonder onderscheid weggezonden, voor eeuwig afgedankt.

De zoon Gods, die natuurlijk God meer kent dan de dienstknechten Mozes en de profeten, is ons geen andere godsdienst dan deze komen leeren. Niet om steenen huizen te bouwen is hij op aarde gekomen, maar om een geestelijk huis te bouwen, waarvan de levende steenen zijn, de waarachtige aanbidders Zijns Vaders in geest en in waarheid, zamengevoegd door de volmaakte zamenbinding, het onvergankelijke cement van de liefde Gods in hunne harten uitgestort. Hij is een huis komen bouwen, waarin God, die liefde is, wil wonen; een huis gegrond in den hemel, op aarde slechts zigtbaar te Jeruzalem, als Davids troon bezet is. Dáár, maar ook dáár alleen is alsdan *de vereeniging van Kerk en Staat* Goddelijke waarheid op aarde; op elke andere plek der aarde is intusschen de genaamde vereeniging van Kerk en Staat altijd menschelijke leugen; altijd duivelsch namaaksel van het Goddelijke origineel te Jeruzalem, de stad Gods, de stad des grooten Konings.

Intusschen is de tempel, waar God aangebeden wordt, slechts zigtbaar op aarde, door de goede werken en den godvreezenden wandel van de belijders en betrachters der geestelijke waarachtige Godsdienst. Dat is het licht, dat God uit Zijn huis in den hemel reeds nu op aarde laat schijnen; daardoor laat Hij reeds nu de menschen, die in de duisternis zitten, uitnoodigen, om bij Hem, die licht is, te komen wonen, om in Zijn licht te wandelen op aarde.

Vóór zijne hemelvaart heeft Gods zoon aan zijne getuigen (de getuigen zijner opstanding uit de dooden), den last gegeven, om deze zijne leer, die hij in hare eenvoudigheid van den hemel op aarde was komen brengen, alom

te verkondigen; daarbij het bevel voegende om alle degene die deze zijne leer zouden omhelzen en betuigen voortaan hun gansche leven daarnaar in te rigten, te doopen in zijn naam; aldus zouden al de geloovigen, Joden en Heidenen, als zoo veel levende steenen toegevoegd worden tot dat eene geestelijke huis, dat hij in Israël en in de wereld is komen oprigten, en waarvan het fondament is *de opstanding uit de dooden*, treffend uitgedrukt en afgebeeld in den doop, waarin de geloovigen met hem hun heer begraven worden en met hem hun heer opstaan uit de dooden; waarin de geloovigen, aan de wereld en hare heerlijkheid afgestorven zijnde, zich in de wereld zijnde, levende laten begraven; waarin de geloovigen op aarde tot priesters van den hemelschen tempel Gods, waarin Hij, de hoogepriester, Melchisedek, aan Gods regterhand zit, gewijd worden. En wat hebben nu de wereldkerken gedaan? die hebben den last des meesters vlak omgekeerd; éérst doopen zij op hunne manier de menschen (zij besprengen met eenige druppels water pasgeboren uit den aard der zaak nog ongeloovige kinderen) die dan láter al of niet zullen gelooven, wie weet het?

Zij doen even als bouwmeesters, die om hun begonnen huis maar hoog te maken, alle bouwstoffen, die zij bij de hand vinden bijeenrapen, steenen, hout, stroo, stoppelen, enz.; hun huis moet maar hoog worden, hooger dan de huizen der buren, boven die alle uitsteken, *domineren*, later kan men er dan de slechte bouwstoffen wel weder uithalen. — Maar dan valt uw gansche huis in, zegt daar iemand. — Wel nu, juist zoo bouwt men thans Christelijke kerken; en van eene redelijke godsdienst, maakt men zoo iets onredelijks, dat de menschen, die van buiten dat malle bouwen aanzien, er om lagchen; maar zij, die Christus liefhebben, weenen er om, want hij wordt gelasterd, en hem geeft men de schuld van dwaasheden, die hij nooit bevolen heeft, maar die het werk zijn van menschen, die juist het tegendeel van zijn gebod doen, van menschen, die blinde leidslieden der blinden zijnde zelve niet ingaan en ook anderen verhinderen willen om in te gaan in Gods huis, en

die degene die zich door hen niet laten afschrikken nog bang maken om als leerlingen van Christus, het woord van hun meester nogtans te doen, met schimp en laster overladen: slechts één voorbeeld uit óns land, uit ónzen tijd.

Te Zutphen, mijne tegenwoordige woonplaats, hebben zich eenige weinige menschen vereenigd, om God, Wien zij te zamen betuigden op Zijn woord te gelooven, ook te zamen naar Zijn woord te dienen, om te zamen als leerlingen van Christus te leven; tot dat einde hebben zij, dat is nu ongeveer anderhalf jaar geleden, toen nog ongedoopt zijnde, sedert ook aan elkander den last van hun meester volbragt, zich door den doop aan hem verbonden, en naar zijn woord gereinigd, ook te zamen zijn heerlijken maaltijd gehouden.

En de Christenen in Nederland, wat hebben zij gedaan? zij hebben gelagchen en gespot; leden van den geestelijken stand hebben doen opmerken hoe door die éene daad twéé artikels van het strafwetboek waren overtreden; de regering echter is liberaal genoeg geweest om op die aanwijzing geen acht te geven. Het Amsterdamsche Handelsblad, dat anders nooit over godsdienst spreekt, heeft daarover een artikel geleverd overvloeijende van allerhande leugen en laster; het Christendom van het Handelsblad heeft zich geërgerd aan het Christendom van Jesus leerlingen. En datzelfde artikel heeft onbepaald geloof en grooten bijval gevonden, zelfs bij de zoodanigen, waarvan men betere dingen zou verwachten, bij menschen die bekend staan, voor hetgeen men heet, ernstige Christenen, deftige menschen, menschen van den ouden stempel, zuilen en voorstanders van de ouderwetsche regtzinnigheid, alias *Dordtzinnigheid*, Calvinisten in hun hart.

Het ziet er in de wereld tegenwoordig vreemd uit; de menschen hebben eene gedaante, een uiterlijk voorkomen, eene vormelijkheid van godsdienst, maar het wezen daarvan ontbreekt bij de meeste; zij noemen zich met den naam van Christus, Christenen, en zij Christenen doen juist het tegendeel van hetgeen Christus zegt. Maar ook dat heeft de zoon Gods voorzegd toen hij voor de eerstemaal op aarde is

geweest : de zoon des menschen als hij komen zal, zal hij ook geloof vinden op aarde? Hij hangt ons een schrikkelijk tafereel op van de laatste dagen dezer eeuw (bedeeling waarin wij leven): duurte van tijden, hongersnooden, pestziekten, aardbevingen, oorlogen, ontzettende en volkomene ontwikkeling van al het booze, dat in de wereld is, voleindigd in de openbaring van den antichristus, den zoon des verderfs, den mensch der zonde, den *raschang*; i. e. w. van de schroomelijkste Godsverloochening. Ook Daniël de profeet zegt: dat het alsdan zulk een tijd der benaauwdheid zal zijn, als er niet geweest is sedert dat er een volk is, maar Daniël voegt er de volgende vertroosting bij: «te dier tijde «zal uw volk verlost worden, en al wie gevonden wordt «geschreven te zijn in het boek. Dan. 12:1.»

In deze tegenwoordige bedeeling wordt het dus hoe langer hoe banger op aarde, tot op het oogenblik, waarop zij plaats maakt voor de volgende bedeeling Gods, voor de toekomende eeuw, waarin al de heerlijke profetiën van Israël in hare gansche volheid, in haren al onze verbeelding ver te boven gaanden luister vervuld worden; waarin Jerusalem, nu nog vertreden van de heidenen, een lof zal zijn der gansche aarde; waarin alle volkeren der aarde zullen komen, om knielende te aanbidden voor den Heer en Zijn gezalfde in Zijn heiligen tempel, op den heiligen berg Sion; waarin het geschieden zal dat tien mannen uit alle talen der volkeren zich vast zullen houden aan de slip van het kleed van een Joodschen man, zeggende: «laat ons met u gaan,» want wij hooren dat «God bij u is,» dit zegt de Heer der heirscharen, Zach. 8:23.

Intusschen loopt ook gij, Israëliten in Nederland, groot gevaar om in die heerlijke vreugde niet te deelen; het ongeloof en hare menigvuldige vormen van bijgeloof en schijngeloof trachten u van den waarachtigen levensweg, van den eenigen weg, die daarheen leidt, af te houden. Ik heb de pen opgevat, om u eenige van die gevaren aan te wijzen, en om u te verwijzen niet op synagoges van menschen, maar op GOD; niet op kerkelijke overleveringen van menschen, maar *op de schriften van Mozes en de Profeten*: want gelooft gij

hunne schriften, dan gelooft gij ook *de woorden van Hem, die de woorden des eeuwigen levens heeft;* God heeft er voor gezorgd, dat ook deze Zijne woorden ongeschonden zouden bewaard blijven voor ons; zij zijn vervat in het tweede deel van den Bijbel, in de schriften des Nieuwen Verbonds, die te zamen met de schriften des Ouden Verbonds, het éene woord Gods uitmaken.

In dat éene woord, waarin God zelf tot u spreekt, hebt gij alles, wat gij noodig hebt, om Hem te leeren kennen, om Hem te leeren dienen, om hier op aarde op zoodanige wijze godsdienstig hervormd te worden, dat gij eenmaal in den hemel eeuwig bij Hem kunt leven; gelooft gij dat éene woord, dan hebt gij niets te vreezen, voor al de gevaren die u van binnen en van buiten bedreigen, want Hij, die het spreekt, bewaart u die het gelooft, als het zwart Zijner oogen Deut. 32:10. Zach. 2:8. Versmaadt gij echter dat éene woord, dan zal God u ook versmaden, en gij hebt alles van Hem te vreezen voor eeuwig.

En nu ten slotte, ik heb voor de eerste maal de pen opgevat om te schrijven voor het groote publiek, en ik heb geschreven aan u, die ik lief heb, die mijn vleesch en mijn been zijt, mijne familje, mijne mede-ballingen uit het oosten in het westen, mijne mede-pelgrims in de wereld; groot is onze smaad, maar groot zijn ook onze voorregten. Daarom heb ik Israëliet, u, Israëliten, verwezen op onze voorregten, opdat wij te zamen niet slechts den smaad zouden dragen, maar ook te zamen de voorregten zouden genieten; onze smaad is voor een tijd van de menschen, onze voorregten zijn eeuwig van God. En daarom smeek ik u, om nog heden uwe adelbrieven in Gods woord te onderzoeken, ten einde gij die nog bij tijds (morgen kan het te laat zijn) laat *ratificeren* (bekrachtigen) bij den beloofden erfgenaam, door wien wij alle erfgenamen Gods zijn, en met wien wij ook Gods beloofde erfenis zullen aanvaarden, indien wij naar den regel zijner uitnoodiging onze geloofsbrieven hier op aarde in zijn naam vragen, en die ontvangen hebbende zorgvuldig bewaren tot op den beloofden heerlijken dag Gods. Die

geloofsbrieven op aarde gemaakt, moeten noodwendig in den hemel vertoond worden; hij, die dit op aarde verzuimt te doen, verliest de beloofde erfenis, en blijft eeuwig buiten den hemel, en gaat in het eeuwige verderf, hij zij Jood of Heiden.

Gaat dan tot Jesus Christus, Nederlandsche Israëliten, hij zal u godsdienstig hervormen op eene echt-liberale wijze; God, die liefde is, leert hij u liefhebben; God, die geest is, in geest en in waarheid aanbidden; God dienen, zoo als het Hem aangenaam is; in één woord, hij wil u eene redelijke godsdienst leeren.

— Wij bedanken u wel hartelijk, op uwe manier krijgen wij de geheele wereld tégen ons, niet alleen de Joden, maar ook de Christenen.

— Maar God vóór u, waagt dan met God de kans, en roept met David uit, Psalm 18 : 30. Want met U loop ik door eene bende (tegensprekers) en met Mijn God spring ik over een muur (van de aarde in den hemel). Dáár wensch ik u godsdienstig hervormd te ontmoeten; daarom heb ik u *hier* geraden, om uwe oude bouwvallige Synagoge te verlaten, en u te begeven naar dat eeuwige huis, waarin God, die geest is, u reeds nu op aarde, uitnoodigt, om bij Hem te komen wonen. God heeft heden nog plaats voor u allen.

In Zijn naam wordt gij daartoe nog heden uitgenoodigd door hem die zich noemt, uw liefhebbende en heilwenschende broeder uit Israël

December 1846. J. B. DE PINTO.

INHOUD.